

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity

katedra pedagogiky a psychologie

Školní zralost

School readiness

Bakalářská práce

České Budějovice 2010

Vedoucí práce:

Mgr. Renata Jandová

Autor práce:

Jana Karpíšková

Anotace

Školní zralost

V teoretické části své bakalářské práce jsem se zabývala problematikou předškolního období dítěte, vymezením pojmu školní zralost a příčinami a důsledky školní nezralosti.

V praktické části jsem s využitím diagnostických testů, rozhovorů, pozorování a projektivní metodou zpracovala kazuistiku vybraných předškoláků. Cílem bylo posoudit některé aspekty jejich školní zralosti.

Abstract

School readiness

In the theoretical part of my bachelor thesis I dealt with problematic of preschool age of child, with delimitation of the term school readiness and reasons and consequences of school unreadiness.

In the practical part, using diagnostic tests, interviews, observations and projective techniques, casuistry of selected preschool children was created with the aim to assess some aspects of their school readiness.

Děkuji vedoucí své bakalářské práce paní Mgr. Renatě Jandové za cenné rady a připomínky k obsahu práce.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Třeboň, 20. 11. 2010

.....
podpis

Obsah

1 Úvod.....	6
Teoretická část.....	8
2 Problematika předškolního věku dítěte.....	8
2.1 Charakteristika vývojových období předškolního dětství.....	8
2.2 Školní zralost: problematika nástupu do ZŠ.....	14
2.3 Úloha mateřských škol v přípravě k nástupu do ZŠ.....	18
2.4 Diagnostika školní zralosti a metody jejího posuzování.....	23
2.5 Školní nezralost, její příčiny a důsledky.....	28
Praktická část.....	32
3 Metodika zjišťování školní zralosti.....	32
3.1 Cíl.....	32
3.2 Popis zkoumaného vzorku.....	32
3.3 Testy školní zralosti.....	32
3.4 Rodinná anamnéza.....	35
3.5 Kazuistika.....	35
4 Výsledky.....	36
4.1 Kazuistika vybraných dětí.....	36
5 Shrnutí.....	48
6 Závěr.....	51
Seznam literatury a pramenů.....	52
Seznam příloh.....	54

1 Úvod

Tato bakalářská práce se věnuje tématu školní zralost. Při volbě výběru tématu jsem se snažila zúročit zkušenosti své takřka třicetileté pedagogické praxe. V teoretické části jsem se zaměřila na nejdůležitější znaky charakterizující předškolní období, kterým jsem se věnovala podrobněji. Dále popisuji problematiku nástupu do základní školy a s tím přímo související otázku školní zralosti, neopomím úlohu mateřských škol v přípravě na školu a zabývám se možnostmi diagnostiky školní zralosti a metodami, které slouží k jejímu psychologickému posuzování jak v mateřských školách, tak v pedagogicko-psychologických poradnách. Poslední kapitolu teoretické části věnuji příčinám a důsledkům školní nezralosti.

V praktické části jsem se zaměřila na metodiku dané problematiky, probírám tedy testy, které se používají k určení školní zralosti. V této části se především věnuji kazuistice vybraných dětí a následně rozeberu výsledky a práci celkově zhodnotím.

Vstup dítěte do základní školy je významným mezníkem především v jeho životě, ale zároveň se týká celé jeho rodiny. Rodiče dítěte, které má nastoupit školní docházku, jsou prvními posuzovateli jeho školní zralosti. Prvním kritériem, podle kterého dítě posuzují, bývá jeho věk. Podle zákona se k zápisům do první třídy musí dostavit všechny děti, které dosáhnou šesti let věku k 31. srpnu daného roku.

Ovšem ne každé dítě je v tomto věku zralé a schopné úspěšně zvládnout nároky školní docházky. Představy rodičů o zralosti jejich dítěte pro zahájení školní docházky nemusí být v souladu s požadavky, které na dítě klade škola. Zde vystupuje důležitost toho, zda dítě navštěvuje mateřskou školu a osobnost učitelek v mateřské škole. Pokud dítě pravidelně navštěvuje mateřskou školu, dostává se mu předškolní vzdělávání, které se významně podílí na přípravě dítěte na povinnou školní docházku.

„Šťastné dětství představuje optimální soubor podmínek a okolností v určitém životním období, které je jakoby uzavřené a vyřešené a z něhož pak do dalšího období nepřecházejí nedořešené problémy, trpkost, smutek, komplexy a nejistoty. Je to dětství, které nepostrádá jistotu a harmonii, dodávající sílu k odpovědnému zvládnutí pozdějších úkolů. Člověk, který neprožije šťastné dětství, kterému v tomto období nikdo nepomohl orientovat se ve složité skladbě světa, a přesto je postaven před úkoly, povinnosti a požadavky, o nichž si není jist, že je zvládne, nutně prožívá úzkost“ (Eva Opravilová in Předškolní a primární pedagogika – Kolláriková, Pupala 2001, s. 132).

Teoretická část

2 Problematika předškolního věku dítěte

2.1 Charakteristika vývojového období předškolního dětství

Lidský život bývá rozdělován na jednotlivá vývojová období, která se přímo váží k jeho fyzickému, psychickému a sociálnímu vývoji. Narozením dítěte začíná počáteční období nazývané dětství, které se dělí na období novorozenecké, kojenecké, batolecí, předškolní věk, školní věk a období puberty. Právě období předškolního věku v sobě zahrnuje fázi tzv. *období školní zralosti*.

Předškolní věk dítěte bývá ve většině vývojově psychologických studií vymezen třetím až šestým rokem života dítěte. Vyznačuje se nejintenzivnějším vývojem a růstem dítěte. Mění se jeho tělesné proporce a rozvíjejí se duševní schopnosti. Mléčný chrup je nahrazován trvalým, dochází k osifikaci tkání. Dítě touží po činnostech v dětském kolektivu. Předškolní období můžeme v užším smyslu označit také „věkem mateřské školy“, rodina však zůstává ve výchově dítěte prioritní.

V předškolním věku se dovršuje charakter dítěte, jeho svérázné chápání světa. Výrazná je dětská spontánnost a fyzický dětský zjev. Hlavní činností je hra, při níž se rozvíjí paměť, řeč a myšlení.

Erikson (in Vágnerová 1992) označuje období předškolního věku jako *období iniciativy*, které se vyznačuje především potřebou aktivity a sebeprosazení. U dítěte, které již zvládlo samostatnou lokomoci a ovládání svého těla, tyto potřeby vrcholí. Snaží se prosazovat své vlastní cíle, získává zkušenosti, navazuje nové vztahy. Dítěti se rozšiřuje životní prostor.

Vágnerová uvádí pro předškolní období několik charakteristických vývojových rysů: Za základní úkol pro toto období označuje rozvíjení účelné aktivity. „*Dítěti musí být jasné normy jeho chování, musí vědět, co smí a co nesmí. Pochopení životního řádu a jeho akceptace bývá dosaženo v předškolním období*“ (1992, s. 59).

Vývoj sebevědomí

Sebehodnocení předškolního dítěte je v tomto období závislé na hodnocení dospělých osob, hlavně tedy rodičů a širší rodiny. Přejímá cizí názory a zatím není schopno hodnotit ani sebe ani druhé. Dítě přijímá nové sociální role podle toho, v jaké sociální skupině se právě nachází. V předškolním období se prohlubuje diferenciací „mužské“ a „ženské“ role, což se projevuje nejzřetelněji při výběru hraček, oblečení či při výběru druhu hry. Nejčastěji se během dětské hry projevují modely a vzory chování jejich vlastních rodičů. Podstatnou roli v tomto hraje vztah syna k otci a dcery k matce a také vzájemné vztahy mezi rodiči.

Hra

Předškolní období bychom mohli jednoznačně označit jako období hry. Hru děti potřebují z psychologického hlediska pro svůj duševní rozvoj a rovnováhu. Je tím nejpřirozenějším prostředkem projevu a učení se, dítě při hře zapojuje všechny smysly. Tvořivá hra poskytuje dítěti příležitost k osobnímu prožitku, uplatnění zájmu a zkušenosti. Pomáhá k vyjádření vlastní představy o světě a vztahu k němu. Je známo mnoho různých forem hry a autoři je rozdělují do různých skupin. Např. Roger Caillois rozeznává 4 principy:

- Alea – hra je založena na náhodě
- Mimikry – hra je založena na proměně a nápodobě
- Ilinx – hra je založena na závratí (houpání, točení na kolotoči)
- Agon – hra je založena na soutěži či zápase

Kuric zase rozeznává hry:

a) funkční, b) manipulační, c) napodobovací, d) receptivní, e) úkolové, f) konstruktivní (Langmeier 1991, s. 86).

V předškolním období se objevuje pokročilejší fáze hry, postupně začíná převažovat hra společenská – asociativní a objevuje se i hra, při níž děti záměrně spolupracují – kooperativní. Prostředí mateřské školy je pro dítě v oblasti her velmi inspirující a obohacující.

Vývoj motoriky

Motorický vývoj není tedy již tak rychlý jako během prvních tří let. Pohybový aparát dozrává a soustavnými podněty dochází ke stálému zdokonalování, ke zlepšení koordinace, přesnosti, účelnosti a plynulosti pohybu. Právě pohyb patří k základním potřebám dítěte předškolního věku. Mezi třetím a šestým rokem věku se dítě učí jízdě na koloběžce, kole, učí se bruslit, lyžovat, plavat.

„V předškolním období nejsou změny v motorickém vývoji tolik nápadné, neboť se již netýkají tolik „kritických“ lidských dovedností. Přesto jsou to změny velmi významné, neboť silně ovlivňují místo, které dítě zaujme ve společenství vrstevníků svou pohybovou obratností ve hrách, a které jsou podstatné i pro další vývoj soběstačnosti dítěte“ (Langmeier 1991, s. 76).

Dítě dělá také velké pokroky v oblasti manuální zručnosti, což je pro něj velmi důležité. Obecně se uvádí, že po 4. roce věku se vyhraňuje lateralita jedné ruky. *„Funkční preference jedné ruky závisí na vrozeném základu dominance hemisfér, u praváka je dominantní levá hemisféra a opačně“ (Vágnerová 1992).* Dominantní ruku dítě používá při složitějších a náročnějších úkonech, umí to s ní rychleji a lépe.

Manuální zručnost si dítě každodenně procvičuje a zdokonaluje při hrách, např. se stavebnicí, na pískovišti, s modelínou a také při kresbě.

Kreslení

Kreslení je pro většinu dětí oblíbenou činností a pro dospělé je dobrým diagnostickým prostředkem. Z kresby můžeme vyčíst, jak se dítě cítí, co prožilo, co ho trápí. Kresba je pro dítě hrou, zábavou, prostředkem k uplatnění fantazie a tvořivosti. Vývoj dětské kresby prochází několika etapami, přičemž záleží na mentální vyspělosti, paměti, představivosti, zrakovém vnímání a motorice. Za vlastní kreslení můžeme označit takové, kdy dítě připisuje svému čmárání nějaký obsah, což se objevuje již před třetím rokem věku. *„Tříleté dítě ovládá už své pohyby rukou natolik, že mu nedělá obtíže napodobit různý směr čáry – dovede nápodobu vertikální, horizontální i kruhové čáry, třeba jenom podle předlohy. Ve čtvrtém roce ovládne kresbu křížku, v pátém roce je schopno napodobit čtverec a asi v šestém trojúhelník“ (Langmeier 1991, s. 76).*

Co se týče výběru barev, zde dítě projevuje svoji individualitu. S barvami dítě rádo experimentuje, tudíž nemusejí odpovídat skutečnosti. Kreslení v předškolním věku má velký význam pro pozdější osvojování školních dovedností (psaní).

Vývoj kresby lidské postavy

Období hlavonožce začíná kolem 3. roku věku, největší význam má obličej, dominuje velká hlava, oči, ústa, nos. Postavu tvoří kolečko jako hlava i trup současně, připojeny jsou nohy – čáry.

Období subjektivně fantazijního zpracování se objevuje kolem 4. – 5. roku, kdy dítě již rozlišuje hlavu a trup, postava má i ruce. Zaměřuje se na detaily (pupík, knoflíky, vlasy) a začíná postavu oblékat.

Období realistického zobrazení nastává kolem 6. roku věku, dochází ke členění postavy na hlavu, krk, tělo, nohy, ruce, vlasy. Důležité je dvojení obrysu končetin a paže jsou nasazovány k trupu. Výtvoř se již podobají skutečnosti.

Vývoj řeči

V předškolním období se zdokonaluje řečový projev dítěte jak po formální, tak po obsahové stránce. *„Výslovnost 3letého dítěte bývá ještě nepřesná a nedokonalá, děti mnohé hlásky komolí nebo je nahrazují jinými. Během 4. až 5. roku, v souvislosti s vyzríváním koordinace motoriky mluvidel i lepší sluchovou diferenciací s možností vlivu zpětné vazby, dětská patlavost většinou mizí“* (Vágnerová 1992, s. 60).

Slovní zásoba se významně rozšiřuje, obecně se uvádí, že tříleté dítě má slovní zásobu o počtu přibližně 1000 slov a šestileté dítě zhruba 3000 slov. Dítě zná pasivně více slov, než je schopno aktivně používat, přičemž aktivní slovník dítěte má specifické rysy: nejvíce obsahuje podstatná jména, slovesa a zájmena, později přibývají předložky a spojky. Rozvíjí se rozsah a gramatická stavba vět, pětileté děti běžně používají rozvité věty. Po tzv. období prvních otázek, kdy se dítě ptá „Co je to?“, nastává přibližně kolem třetího roku věku druhý typ otázek „Proč?“ Věty se rozšiřují, dítě si začíná osvojovat vztahy mezi předměty a jevy. Důležitou roli hraje také to, zda dítě navštěvuje mateřskou školu a ocitá se mimo rámec své rodiny. Pro vývoj řeči je dětský kolektiv, kde nachází nové vztahy, jednoznačným přínosem. V období mezi 4. – 6. rokem výroky dětí v kolektivu nesměřují k poskytování informací nebo kladení otázek, ale často jde o monolog, při kterém každý mluví sám za sebe a neposlouchá druhého. Při řešení náročného problému, dítě potřebuje často myslet nahlas – řeč mu pomáhá v myšlenkové činnosti.

S tím, jak dítě objevuje okolní svět a samo sebe, souvisí kognitivní (poznávací) funkce. „*Důležitý pokrok dítěte v předškolním období je však také v tom, že nerozšiřuje jen svou slovní zásobu a znalost gramatických pravidel, ale že také začíná účinně užívat řeči k regulaci svého chování*“ (Langmeier 1991, s. 77).

Nejlepší stimulací řeči v předškolním období je společné a aktivní prožívání času ve hře, při běžných činnostech, protože poskytuje ty nejpřirozenější a nejlepší podmínky pro komunikaci.

Vývoj poznávacích procesů

Předškolní dítě vnímá okolní svět vcelku, celek nedokáže vnímat jako souhrn detailů a nerozlišuje jejich vztahovou souvislost. „*V předškolním věku se vnímání vyvíjí v souvislosti s myšlením, rozvojem představ a nabýváním zkušeností, rozvíjí se zejména zraková a sluchová diferenciací, analýza a syntéza, nezbytná pro výuku čtení a psaní*“ (Vágnerová 1992, s. 61). Vnímání času a prostoru je pro dítě úzce spojeno s konkrétními a stále se opakujícími situacemi (např.: „Ještě se třikrát vyspím a pojedu k babičce.“) Prostor i čas dítě nedokáže vnímat přesně, obojí má tendenci přeceňovat, žije výlučně přítomností. Důležitý moment ve vývoji vnímání (percepce) předškolního dítěte popisuje Lenka Šulová: „*Mezery mezi vnímanými jevy či jednotlivými detaily jsou často doplňovány tzv. dětskou konfabulací. Jsou to smyšlenky, o kterých jsou děti přesvědčeny, že jsou pravdivé. Je proto nevhodné trestat je za lži v době, kdy je pro ně velmi nesnadné odlišit realitu od konfabulace*“ (Mertin, Gillernová 2003, s. 13).

Co se týče pozornosti, u dítěte v předškolním věku se úmyslná pozornost teprve začíná objevovat např. při hře, do té doby je pozornost krátkodobá a povrchní. Paměť je spontánní (bezděčná), mechanická, konkrétní a krátkodobá. Záměrná paměť se začíná rozvíjet teprve okolo pátého roku.

Myšlení

V oblasti myšlení se uvádí, že přibližně kolem 4. roku dochází k vývojové změně a myšlení přechází ze symbolického (předpojmového) k názornému (intuitivnímu), které je typické pro tzv. předoperační stadium. Myšlení je spjato s konkrétní situací (fenomenismus), s aktuální činností, pocitem a potřebou dítěte (egocentrismus), se vztahem k danému okamžiku (presentismus). Dítě má tendenci polidšťovat předměty (antropomorfismus) a vypomáhat si fantazií.

Motivace a potřeby

V souvislosti s motivací předškoláka musíme mít stále na paměti uspokojování jeho potřeb, z nichž vyniká především potřeba být aktivní. Aktivita se projevuje jak v oblasti pohybové, tak verbální. Potřeba stability, jistoty a rodinného zázemí má v tomto období svoji důležitost více než kdy jindy.

Socializace

Potřeba sociálního kontaktu v předškolním období vzrůstá, zvláště vztah po kontaktu s vrstevníky. Nejdůležitějším sociálním prostředím však zůstává rodina. Citová vazba k rodičům a ostatním členům rodiny je zdrojem jistoty a bezpečí dítěte. Pro dítě se stávají vzorem, který přijímá a napodobuje. V dětském kolektivu se však dítě setkává s jinými sociálními rolemi.

Langmeier uvádí tři základní vývojová hlediska socializačního procesu:

1. Vývoj socializační reaktivity
2. Vývoj sociálních kontrol
3. Osvojení sociálních rolí

Signálem školní zralosti jsou prosociální vlastnosti a chování dítěte. Musíme dítěti uspokojit vedle fyziologických potřeb, potřebu jistoty a bezpečí. Rozvoj (úroveň) sociálních dovedností (prosociálního chování) je závislé na dosažené úrovni kognitivních kompetencí a je výsledkem sociálního učení napodobou, identifikací. Prosociální chování je spojeno s rozvojem empatie a schopností ovládnutí agresivity. Vztahy s vrstevníky, vztahy se sourozenci, uvolňuje se vázanost na rodinu.

Vztah k sourozencům je ovlivněn věkem a vývojovou úrovní dítěte. V předškolním věku mívají ambivalentní charakter (děti jsou spojenci, ale i soupeři). Vzájemný vztah sourozenců závisí ve značné míře na postoji rodičů.

Vztahy ke kamarádům; dítě preferuje kamaráda se stejnými zájmy a potřebami, dítě má potřebu o sdílení činností. Výběr kamaráda ovlivňují např. faktory: pohlaví, zevnějšek dítěte, vlastnictví zajímavého předmětu či jeho chování. V předškolním období je pro dítě důležité sebeprosazení. Ve skupině dětí se rozvíjí schopnost spolupracovat a soupeřit.

Zvláštnosti mravního vývoje předškolního dítěte. Ke konci předškolního věku dosahují děti dalšího vývojového stupně – zvnitřnění základních norem a ztotožnění se s nimi. Projevuje se negativním prožíváním nežádoucího chování, pocity viny. Schopnost cítit vinu je významným vývojovým mezníkem, lze ji chápat jako počátek rozvoje autoregulačních mechanismů. Prožitek viny signalizuje, že dítě začíná akceptovat určitá pravidla a samo pociťuje jejich porušení jako nepříjemné. Začíná se rozvíjet dětské svědomí. Pro dítě předškolního věku (dle Eriksona) je významný „*potencionální konflikt mezi vlastní aktivitou a pocity viny*“. Zvýšená citlivost svědomí předškolních dětí se projevuje příliš striktním hodnocením vlastních činů. Dětské svědomí může být příliš silné a tudíž omezující, nebo naopak velmi slabé. Může i zcela chybět. Příliš citlivé svědomí vede k posílení úzkosti a strachu.

2.2 Školní zralost: problematika nástupu do ZŠ

Školní zralost je dosažení takového stupně vývoje v oblasti fyzické, mentální, psychické a emocionálně sociální, který dítěti umožňuje optimální zapojení do výchovně-vzdělávacího procesu, bez ohrožení fyzického a psychického zrání dítěte při školní zátěži.

V pedagogické literatuře je definována takto: „*V pedagogicko-psychologickém pojetí znamená stav dítěte projevující se v takové úrovni jeho organismu, které mu umožňuje adaptaci na prostředí školy. Toto pojetí vychází z teorií vývojové psychologie, které vysvětlují, jak dítě dozrává ve své centrální nervové soustavě, ve svých mentálních schopnostech, vnímání, pozornosti, řečových a komunikativních dovednostech*“ (Průcha et al. 2003, s. 243).

Pedagogové používají často termín školní připravenost, která zahrnuje schopnosti – kompetence, které by dítě mělo mít před zahájením školní docházky. Jedná se o kompetence v oblasti kognitivní, emocionálně-sociální, pracovní a somatické, jejich specifikace jsou rozpracovány v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Například Bednářová a Šmardová (2010, s. 2) uvádí jako nejdůležitější hlediska schopnosti učit se podle Golemana:

1. Sebevědomí

Dítě by mělo mít pocit, že plně kontroluje a dokáže zvládnout svoje pohyby, chování i okolní svět. Mělo by být přesvědčeno, že když se do něčeho pustí, setká se jeho snaha s úspěchem a dospělí mu v případě potřeby pomohou.

2. Zvědavost

Pocit, že je dobré a zajímavé dovídat se nové věci a že učení je příjemné.

3. Schopnost jednat s určitým cílem

Přání a schopnost ovlivňovat dění a jednat vytrvale. To souvisí s uvědomováním si vlastních schopností.

4. Sebeovládání

Schopnost přizpůsobovat a ovládat vlastní chování způsobem odpovídajícím věku, smysl pro vnitřní sebekontrolu.

5. Schopnost pracovat s ostatními

Tato schopnost je postavena na tom, jak dítě dokáže být chápáno ostatními a zároveň ostatním rozumět.

6. Schopnost komunikovat

Přání a schopnost si prostřednictvím slov vyměňovat myšlenky, pocity a představy. Tato vlastnost úzce souvisí s důvěrou dítěte v lidi kolem sebe a s příjemnými pocity plynoucími z činnosti sdílené s ostatními dětmi nebo dospělými.

7. Schopnost spolupracovat a nalézt při společné činnosti rovnováhu mezi vlastními potřebami a potřebami ostatních.

Schopnost učit se však není jediným předpokladem pro zvládnutí přechodu dítěte do školního prostředí. Charakter činností u dětí předškolního věku a činnostmi školními je velmi rozdílný. Mezi nejzávažnější rozdíly patří potřeba udržet pozornost, ovládat city a schopnost odlišit hru od povinnosti. Zatímco dítě v mateřské škole se spontánně věnuje hře, ve škole probíhá systematické vyučování s pevně stanovenými

cíli (Dvořáková 1999); v mateřské škole dítě věnuje programu spontánní pozornost, samo si organizuje hru a spontánně se citově projevuje, ve škole se musí cíleně soustředit, podřídit se společným činnostem a ovládat city v duchu společenských norem; mateřská škola poskytuje prostor pro individuální činnost a jen málo zasahuje do dětské pohyblivosti a impulzivitu ale základní škola vyžaduje spolupráci a omezuje spontaneitu (Dvořáková 1999).

Schopnost dítěte zvládnout přechod na základní školu je tedy nutno posuzovat z různých hledisek a svou roli v tomto posouzení hrají nejen rodiče, ale i mateřská škola a v složitých případech i pracovníci pedagogicko-psychologické poradny (Langmeier, Matějček, Vágnerová, Kolláriková – Pupala, Mertin a další).

Pro posuzování školní zralosti jsou důležité některé oblasti, nazývané znaky školní zralosti: *věk dítěte a jeho tělesný vývoj, psychologický vývoj a zdravotní stav*. Při posuzování školní zralosti je třeba mít na paměti rozdíly mezi chlapci a děvčaty, protože chlapci bývají v tomto věku ve svých schopnostech méně vyrovnaní a pomalejší ve srovnání s děvčaty (Dvořáková 1999, Mertin, Gillernová 2003). V poslední době přibývá dětí z rodin, jejichž mateřským jazykem není čeština, a které jsou tudíž při nástupu do školy znevýhodněny. V přípravě těchto dětí na školní docházku hraje důležitou úlohu mateřská škola.

Věk dítěte

Povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud nemá odklad školní docházky. Mladší děti se většinou přes dostatečné rozumové schopnosti liší nesamostatností, nesoustředěností a hravostí a mají horší prospěch i ve vyšších třídách základní školy (Dvořáková 1999).

Tělesný vývoj dítěte

Tělesný (somatický) vývoj dítěte posuzuje dětský lékař (pediatr). Sleduje tělesnou vyspělost dítěte (váhu a výšku) například pomocí dříve používané tzv. „filipínské míry“ (ruka natažená přes vzpřímenou hlavu dosáhne na ušní lalůček na druhé straně). Dosažení této míry souvisí s celkovým protažením postavy při růstu, kdy se prodlužují končetiny a relativně se zmenšuje velikost hlavy. V tomto období dochází také k výměně mléčného chrupu, který souvisí s osifikací kostí – zpevňují se kůstky zápěstí, které jsou velmi důležité pro jemnou motoriku ruky.

Pediatr dále sleduje úroveň tělesné motoriky a řeči. Zahájení školní docházky je velmi důležité zvážit u dětí předčasně narozených, u dětí s nízkou porodní hmotností, s poruchami aktivity a pozornosti (Bednářová, Šmardová 2010).

Zdravotní stav dítěte

Zdravotní stav dítěte posuzuje dětský lékař (pediatr) a rozhoduje, zda je na místě poslat dítě k odbornému lékaři na podrobnější vyšetření psychologické, psychiatrické, neurologické, logopedické, foniatické apod. Zřetel je brán zejména na somatické vady či chronická onemocnění či na opožděný mentální vývoj a snížený intelekt (Dvořáková 1999). V úvahu je také nutno brát častou nemocnost dítěte, která může zvlášť na začátku školní docházky dítěti zkomplikovat adaptaci na školu (Mertin, Gillernová 2003, Bednářová, Šmardová 2010).

Psychologický vývoj dítěte

Psychický vývoj dítěte se posuzuje na základě emočně-motivační, poznávací (kognitivní) a sociální zralosti, a na základě úrovně pracovních návyků.

- zralost poznávacích (kognitivních) a rozumových funkcí zahrnuje rozumové schopnosti dítěte, percepční schopnosti, zrakové a sluchové vnímání, paměť a učení, verbální vyjadřování, pozornost, soustředěnost, vizuomotoriku, všeobecné vědomosti, realistické chápání světa, kresbu a motoriku (Dvořáková 1999, Mertin, Gillernová 2003).
- emočně motivační zralost zahrnuje schopnost kontroly afektů a impulsů, reakci na zadané úkoly, vytrvalost v práci, projevy sebevědomí a motivace.
- sociální zralost vyjadřuje schopnost snášet odloučení od rodičů, zvlášť matky, schopnost spolupráce s vrstevníky a zařazení do kolektivu, schopnost podřídit se autoritě a reakce na její požadavky, samostatnost a sociální návyky (Mertin, Gillernová 2003, Dvořáková 1999).
- pracovní návyky zahrnují schopnost dítěte soustředěně vykonávat zadanou činnost, při které je třeba respektovat určitá pravidla (Mertin, Gillernová 2003, Bednářová, Šmardová 2010).

Dalším faktorem, který by měl být brán do úvahy při posuzování školní zralosti, je rodinné zázemí, které může být pro dítě motivující, ale může také dítěti, které by jinak bylo schopné dosáhnout školní úspěšnosti, bránit v rozvoji. Rodinné klima, charakterizované vztahem ke vzdělání a vřelou, jakou rodiče úspěchu dítěte ve škole přisuzují, určuje vztah dítěte ke škole a ovlivňuje jeho školní úspěšnost. Rizikovým faktorem školní úspěšnosti je rodinný rozvrat a nestabilní rodinné prostředí. Ekonomická situace rodiny také může výrazně ovlivnit úspěšnost dítěte ve škole. Nezaměstnanost, chudoba a nízké vzdělání rodičů jsou nepříznivými faktory vzdělávacího rozvoje dítěte. Fungující rodina a naplněné rodinné vztahy dávají dítěti pocit jistoty a dodávají sebevědomí (Mertin, Gillernová 2003).

2.3 Úloha mateřských škol v přípravě k nástupu do ZŠ

Mateřská škola představuje instituci pro předškolní vzdělávání pro děti od tří do šesti let. Předškolní vzdělávání není povinné, ale svým pojetím, výchovným zaměřením a organizací života má pozitivní vliv na úspěšnost dětí ve škole i schopnost společenské integrace. Mateřská škola má za cíl připravit děti k nástupu na základní školu (školní připravenost), ale zohledňuje při tom potřeby dítěte, u znevýhodněných dětí pomáhá při vyrovnávání rozdílů a při zlepšování jejich životních a vzdělávacích šancí (Opravilová, Kropáčková 2005).

Úloha mateřské školy je významná především u těch dětí, kde rodina neplní zcela svou funkci a dítě nemotivuje. Děti, které nemají sourozence, se mohou v mateřské škole naučit spolupráci v kolektivu a soužití s vrstevníky. Pomocí her a činností může mateřská škola pomoci v rozvoji dětí s nerovnoměrně rozvinutými schopnostmi, i když funkcí mateřské školy není jen rozvíjet školní připravenost, ale všechny oblasti dítěte, které nemusí souviset s jeho školními úspěchy, jsou však v životě důležité (Mertin, Gillernová 2003). Důležitou rolí mateřské školy je příprava dětí, jejichž mateřský jazyk je jiný než čeština.

Pro zdárný rozvoj dítěte v předškolním věku musí mateřská škola uspokojovat jeho potřeby. Vedle potřeb biologických existují i určité základní psychické a sociální potřeby, které jsou v tomto stádiu vývoje osobnosti zcela zásadní. Nejznámější utřídění lidských potřeb provedl americký psycholog A. Maslow. Podoba potřeby a nároky na způsob uspokojování se liší podle věku, ale i individuálně.

Pro předškolní dítě vypracovali psychologové Matějček a Langmeier (Opravilová, Kropáčková 2005) vlastní model pěti základních psychických potřeb, k nimž patří:

- Potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti podnětů

Učitelka mateřské školy podporuje přirozenou zvědavost a připravuje přiměřené množství podnětů a motivací a sleduje, jak na ně dítě reaguje, aby nedošlo k přetížení nebo k nedostatku podnětů (deprivace). Deprivace se projevuje jako neuspokojení, únava nebo apatie a může vést k zpomalení vývoje dítěte.

- Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech

Pravidelnost pomáhá dítěti ke zklidnění a navodí příjemné očekávání a pocit uspokojení a jistoty. Pravidelnost a řád dává vědomí jistoty, které potřebuje ke svému rozvoji.

- Potřeba prvotních citových a sociálních vztahů

Vztah k matce a rodině je zásadní pro formování citových vztahů dítěte pro celý život. V mateřské škole se dítě postupně učí vztahu k dalším osobám zejména k vrstevníkům a paní učitelce. Pozitivní vztahy podporují prosociální chování a podporují schopnost spolupráce.

- Potřeba identity, společenského uplatnění a společenské hodnoty

Vědomí osobní identity, vlastní hodnoty a potřeba uplatnění se odvíjí od vztahu k učitelce, která mu pomáhá vymezit jeho pozice ve skupině. Vhodným vedením dítě nachází své místo ve skupině, při necitlivém vedení může dojít k vážným poruchám v sebevědomí a nemožnosti zažívat uspokojení. Sociální klima v mateřské škole by mělo být pozitivní a mělo by poskytnout uplatnění a zázemí pro všechny děti v kolektivu. Učitelka by měla poskytnout pocit jistoty a svou náklonnost všem dětem. Děti by měly pochopit, že učitelka projevuje svou náklonnost všem dětem a že ji nemají jen pro sebe, ale přesto se na ni mohou spolehnout.

- Potřeba otevřené budoucnosti neboli životní perspektivy

Mateřská škola by měla podporovat dítě v jeho touze po samostatnosti, povzbuzovat a vést v posilování jeho já. Uvědomování si vlastního já je přirozený proces, při necitlivém vedení může touha dítěte po samostatnosti vést ke krizi, toto období nazýváme obdobím vzdoru a negativismu (Opravilová, Kropáčková 2005).

V průběhu předškolního období se značně mění poměr, v jakém se uplatňuje uspokojování základních potřeb dítěte a samotná výchovně vzdělávací funkce mateřské školy. Ve věku tří let převažuje v činnostech dítěte spontánní hra, která je postupně doplňována didaktickými hrami, jejichž záměrem je hravou formou rozvíjet poznávací schopnosti a funkce. Prostřednictvím volné hry dochází k takzvanému spontánnímu učení, u didaktických her hovoříme o učení záměrném (Bednářová 2007). Hra je pro děti vážné zaměstnání, kterému věnují plnou pozornost. Hra je od raného věku dítěte tou nejpřirozenější a nejdůležitější činností, jejímž prostřednictvím získává zkušenosti se světem věcí a lidí a zároveň poznává samo sebe. Do hry dítě promítá a současně v ní rozvíjí celou svoji osobnost. Hra dítěti přináší pocit seberealizace, smysluplnosti a hlavně radosti (Bednářová 2007, s. 59). Ke hře a jejímu rozvojovému potenciálu patří i tvořivost. Tvořivost se nejlépe v předškolním věku rozvíjí právě pomocí hry. Aby se tvořivost pomocí hry opravdu rozvinula, k tomu je potřeba vytvářet vhodné podmínky (Mertin, Gillernová 2003).

Kolem šestého roku věku má dítě dosáhnout takové úrovně celkového psychomotorického vývoje, které mu umožňuje zahájit školní docházku. Nazýváme ji školní zralost. Úroveň školní zralosti je ovlivněna nejen konkrétními dovednostmi dítěte, ale také rodinnými a sociálními podmínkami, dědičnými dispozicemi či dalšími vnějšími okolnostmi. Výchovně vzdělávací funkce mateřské školy spočívá v tom, že dítě, které je zralé pro školní docházku, se na tuto školní docházku systematicky připravuje. Školní připravenost lze definovat jako: *„Souhrn předpokladů dítěte pro úspěšné zvládnutí školního života a nároků vyučování. Školní připravenost je komplexní charakteristika, která zahrnuje jak úroveň biologického a psychického vývoje dítěte, tak dispozice vytvářené na základě učení a vlivem konkrétního sociálního prostředí. Pro úspěšné zvládnutí role žáka musí dítě dosáhnout určitou socializační úroveň, tj. např. umět se vhodně chovat ve vztahu k učitelům a k spolužákům, být schopno s nimi komunikovat, znát a přijímat určité morální hodnoty a normy a také být pozitivně motivováno k učení a školnímu vzdělávání“* (Průcha 2003, s. 240).

Konkrétní znaky školní připravenosti

Pokud je vývoj předškolního dítěte v rovnováze, má následující dovednosti:

Řeč

Navazuje spontánně řečový kontakt, umí vést dialog a naslouchat. Úroveň použití mateřského jazyka je na velmi dobré úrovni. Slovní zásoba zahrnuje všechny situace každodenního života, řeč je plynulá, artikulačně, gramaticky, intonačně a rytmicky správná. Hovoří v rozvinutých větách se správným slovosledem. Dítě dokáže s pomocí rytmizace rozložit slovo na slabiky a určit první a poslední hlásku. Umí vytvořit slova významově opačná, vysvětlit význam pojmů, utvořit zdvořiliny, najít synonyma. Rozumí vtipu a hádance. Je schopno si zapamatovat a přednést báseň a zahrát postavu v dramatizaci pohádky. Vypráví kratší text nebo pohádku, vlastní zážitek a dovede převyprávět příběh podle dějových obrázků.

Základní znalosti o světě, v němž žije

Dítě zná celé své jméno, věk, adresu bydliště. Vyjmenuje jména rodinných příbuzných a ví, kde pracují, zná jména svých kamarádů. Poznává vlajku ČR, také hlavní město a fotografii prezidenta. Umí se chovat na ulici. Pojmenuje a vysvětlí účel dopravních prostředků a známých předmětů. Poznává širší škálu barev a jejich odstíny, orientuje se v časových pojmech, vyjmenuje dny v týdnu, pozná a pojmenuje základní suroviny na přípravu jídla. Rozlišuje ovoce a zeleninu podle různých charakteristik (tvar, barva, chuť...), co je zdravé a co ne, třídí potraviny do skupin, uvědomuje si důležitost výživy pro své zdraví. Předškolák umí pojmenovat základní rostliny a zvířata, jejich mláďata a základní existenční potřeby. Pojmenuje části lidského těla, vyjádří, co nebo kde ho bolí.

Abstraktní myšlení

Uvědomuje si stranovou orientaci, určí pravou a levou stranu. Orientuje se v číselné řadě do šesti (deseti) a orientuje se v prostoru a čase. Umí vyjádřit vzájemnou polohu předmětů. Třídí objekty podle velikosti, tvaru, barvy a pojmenuje základní geometrické tvary.

Tělesná zdatnost

Dítě zvládá chůzi, běh, skok, lezení, házení a chytání míče. Jezdí na kole, koloběžce a bruslích. Pokud má příležitost zvládá různé sporty, jako je plavání, fotbal či lyžování. Dítě je samostatné při oblékání a jídle.

Výtvarný projev

Dítě má správné držení psacího náčiní a umí používat různé výtvarné materiály. Je schopno nakreslit lidskou postavu s detaily, prostředí, kde se nachází, přírodu, zvířata, dopravní prostředky, pohádkové postavy apod. Snaží se opisovat číslice a křestní jméno. Vybarvuje omalovánky. Modeluje složitější objekty. Stříhá jednoduché tvary a správně je nalepuje. Při činnostech již výrazně preferuje jednu ruku.

Hudební projev

Dítě zpívá samostatně i ve skupině v rozsahu maximálně do jedné oktávy. Při zpěvu reaguje na dirigentská gesta. Poznává sluchem základní hudební nástroje a je schopno hrát na rytmické hudební nástroje a udržet rytmus skladby. Umí vyjádřit pohybem hudbu, pozná známé písně podle melodie.

Sociální dovednosti a prosociální vlastnosti

Dítě je schopno přizpůsobit chování situaci, např. na návštěvě u lékaře. Je schopno podřídit se autoritě, spolupracovat v kolektivu a ukázněně se chovat na veřejnosti.

Úloha základní školy ve školní úspěšnosti dítěte

Úspěšnost dítěte ovlivňuje vzdělávací program školy, osobnost učitele, jeho vzdělání, praxe, komunikace s rodiči, organizace vyučování, počet dětí ve třídě. Některé vzdělávací programy jsou speciálně zaměřené na děti s nerovnoměrným vývojem, např. Montessori nebo školy waldorfské. Školní úspěšnost lze definovat jako: *„Zvládnutí požadavků kladených školou na jednotlivce, které se projevuje v pozitivním hodnocení žákova prospěchu a je ovlivněno nejen schopnostmi žáka, ale také schopnostmi učitele a podporou rodinného a sociokulturního prostředí, ve kterém žák žije“* (Průcha 2003, s. 242). V případě, že se u žáka v prvním ročníku povinné školní docházky projeví tělesná nebo duševní nedostatečnost, může k odkladu dojít i dodatečně. Tento postup se však nedoporučuje, protože může u dítěte vést k pocitu neúspěchu a méněcennosti.

2.4 Diagnostika školní zralosti a metody jejího posuzování

K posouzení průběhu vývoje u předškolních dětí je důležitá pedagogická diagnostika zajišťovaná mateřskou školou. Jejím úkolem je porovnat konkrétní dítě s modelem vývoje dětské osobnosti. Cílem je posouzení stavu vývoje, určení přiměřených cílů a metod k jeho dosažení. Z hlediska doby uskutečňování diagnostického procesu můžeme rozlišovat diagnostiku vstupní, průběžnou a výstupní. Metodami jsou rodinná anamnéza, pozorování, rozhovor, dotazník, test, analýza hry a kresby apod. Učitelka mateřské školy nejvíce využívá v každodenní práci s dětmi pozorování, analýzu hry a kresby. Učitelka vyhodnocuje výsledky hlavně pro to, aby zajistila uspokojení vývojových potřeb dítěte, aby zajistila přiměřenost činnosti a aby vytvořila podmínky k bohatému prožití každého dne. Diagnostika prováděná pracovníky pedagogicko-psychologické poradny je zaměřena na jednotlivé děti, které byly na vyšetření poslány z důvodu odkladu školní docházky, nerovnoměrného vývoje apod. Pedagogicko-psychologické poradny používají speciální diagnostické metody, které jsou rychlejší, cílenější a intenzivnější, jako testy a analýzy.

Rodinná anamnéza

Tato metoda je součástí vstupní diagnostiky a zkoumá pomocí rozhovoru nebo dotazníku určeného rodičům rodinné zázemí dítěte a jeho zdravotní stav, problémy v perinatálním a prenatálním období, případně vývojové zvláštnosti.

Pozorování

Jedná se o metodu používanou v mateřské škole. Je nejméně náročná na přípravu, ale časově jedna z nejnáročnějších na provedení. Současně pokrývá největší spektrum syndromů. Dle projevů chování dítěte v mateřské škole lze diagnostikovat nezralost dítěte podle následujících znaků:

- neklidné, překotné, impulzivní
- pomalé a nápadně utlumené
- nesoustředěné, těkavé, odbíhá od činností
- infantilní chování odpovídající mladší věkové kategorii
- závislé, neschopno se samo rozhodnout
- přecitlivělé, uplakané
- bázlivé
- prudké, výbušné, vzdorovité, neschopné se podřídít

- špatně navazuje kontakt s učitelkou i s ostatními dětmi
- nedostatky v somatickém vývoji, tělesné vady
- herní zábrany
- poruchy řeči
- pomočování
- cucání palce, okusování nehtů, vytrhávání vlasů.

Analýza hry

Kromě náhodného pozorování hry můžeme hru také využít pro diagnostické účely. Například vyhýbá-li se dítě hře se stavebnicí, skládání mozaik, rukodělné činnosti a kreslení, můžeme usuzovat na sníženou úroveň jemné motoriky ruky. Dále je možno sledovat např.:

- charakter hry, zda převládá forma činnosti nebo obsah
- zda si dítě hraje samo, s jinými dětmi či dospělým
- odraz skutečnosti
- úmyslnou pozornost – délka soustředění
- úroveň motoriky
- úroveň řečového projevu
- úroveň společenského chování
- citové zaujetí
- volní projevy a povahové rysy
- zájmy dítěte
- lateralita
- funkce smyslových orgánů.

Rozhovor

Tato metoda je náročná na přípravu, ale může podat hlubší vhled do osobnosti dítěte než pouhé pozorování a bývá konkrétně zacílena např. na oblast, která se při pozorování ukázala jako kritická. Je třeba brát zřetel nejen na verbální odpovědi, ale celkově na reakci dítěte. Např. když chceme zjistit příčinu strachu nebo obavy (u konkrétní hračky, jídla, činnosti). Složitější problémy můžeme rozhovorem s dítětem jen těžko zjistit (příčina pomočování). Zde je vhodný rozhovor s rodiči, kteří nám jsou schopni poskytnout důležité údaje.

Dotazník

Je používán pro zjištění rodinné anamnézy při vstupu dítěte do mateřské školy, ale také jako zpětná vazba, když chceme zjistit, jak postupy mateřské školy hodnotí rodiče. I když lze dotazníkem získat důležité informace, je třeba pamatovat na jejich důvěrný obsah.

Test

Didaktické testy schopností a dovedností jsou používány pro informaci o počátečním stavu a pro hodnocení pokroku dítěte ve vývoji a dále k diagnostice školní zralosti mateřskou školou nebo pedagogicko-psychologickou poradnou a liší se svým zaměřením. U nás se nejčastěji používají tyto testy:

- Orientační test školní zralosti (J. Jirásek)
- Test zjišťování úrovně jazykového citu
- Test verbálního myšlení (J. Jirásek)
- Zkouška znalostí předškolního dítěte
- Edfeldtův Reverzní test
- Vývojový test zrakového vnímání (Frostigová)
- Vinelandská škála sociální zralosti (E. Doll)
- Obrázkovo-slovníková zkouška

Analýza kresby

Kresba dítěte, stejně jako jeho chování, vypovídá o osobnosti dítěte a jeho vztazích, o jeho citovém životě a prožitcích, o aktivitě a zájmech dítěte. Grafický projev souvisí s celkovým psychomotorickým vývojem dítěte a můžeme v něm nalézt možné odchylky od normálu, ale také rysy osobnosti dítěte nebo psychické problémy (v centru zájmu hlubinné psychologie). U spontánní kresby hodnotíme, zda dítě kreslí rádo nebo kreslení odmítá, tematiku a provedení kresby. U diagnostické kresby využíváme k hodnocení modely a testy. Projevy nevyzrálости mohou být indikovány tím, že je kresba chudá na detaily, které již vrstevníci zvládají, postrádá kompozici, velikostní poměry zobrazovaných předmětů jsou převráceny.

Diagnostikovat dětskou kresbu není jednoduché, vyžaduje speciální přípravu a široké odborné znalosti. Je například nutné si uvědomit, že:

- poznatky získané z dětské kresby jsou jednou z mnoha možností, jak dítě poznat
- jediná kresba nemůže vyjádřit a vysvětlit obtíže a problémy dítěte
- poznatky vyčtené z kresby je nutné doplnit rozhovorem s dítětem, pozorováním dítěte apod.

Vizuomotorika

Souhra mezi okem a rukou (vizuomotorika) se posuzuje na tzv. jednotažných cvicích, kde je stanoveno, kudy vede stopa kreslicího náčiní. Obkreslování a obtahování linie čar může odhalit problémy v koordinaci a zároveň slouží jako cvičení.

Lateralita

Preference jedné ruky (lateralita) v době nástupu do školy by měla být vyhraněná, sledujeme, do které ruky dítě bere psací náčiní a předměty nebo používáme speciální testy. Nevyhraněná lateralita souvisí s dalšími problémy učení, například opožděným vývojem řeči (kockavost).

Grafomotorika

Při posuzování grafomotoriky dítěte sledujeme:

- správné sezení při psaní, vhodnou výšku psací plochy a židle
- kvalitu úchopu a správné držení psacího náčiní při kresbě
- manipulaci s kresebným materiálem
- pohyb prstů a ruky
- uvolnění ruky a plynulost pohybů
- přítlak při kreslení
- sklon čar při kreslení
- schopnost dotahovat kresbu k základní obrysové linii
- zaplnění plochy papíru

Hrubá a jemná motorika

Vývoj motoriky se zjišťuje v motorických testech podle vývojových norem motoriky. Klíčové jsou základní pohybové dovednosti. Hodnocení pohybových schopností má vztah k organickým poruchám CNS (DMO, LMD). U tělesného postižení se omezení motoriky projeví v koordinaci pohybů, síle, obratnosti, rychlosti a hybnosti končetin. U zrakově postižených jsou velké odchylky hybnosti jedinců, kteří trpí vrozenou slepotou. U sluchově postižených může být motorika ovlivněna poruchou rovnováhy. U mentálně retardovaných závisí postižení motoriky na hloubce základní vady. Metody zjišťování úrovně jemné motoriky bývají zaměřeny na manuální zručnost. Celkovou pohyblivost a úroveň hrubé motoriky sledujeme při tělesné výchově, zájmové sportovní činnosti a také při sebeobslužných činnostech (stolování, oblékání).

Při posuzování schopností dítěte máme stále na mysli, že výsledky našeho zjištění jsou závislé na spolupráci dítěte a jeho zájmu o jednotlivé činnosti. Může se stát, že při posuzování dítě nevykazuje danou úroveň z důvodu únavy, neuspokojených fyziologických potřeb (hlad, žízeň), přetížení, ztráty motivace nebo těšení se na jinou činnost (hru, kontakt s kamarádem, příchod rodiče aj.). Proto nevyvozujeme závěry z jednorázového zjištění. Činnosti, ve kterých dítě nedosáhlo požadované věkové úrovně, opakujeme později (Bednářová a Šmardová 2010, s. 10).

2.5 Školní nezralost, její příčiny a důsledky

Diagnostika školní zralosti má za úkol odhalit dítě nedostatečně připravené na nástup do základní školy. Ale ne všechny děti s podprůměrnými testovými výkony můžeme automaticky označit za „školsky nezralé“. Někdy jde o celkové opoždění vývoje a nerovnoměrnost procesu zrání, časté jsou i nedostatky organického původu, které trvale blokují dosažení normálního stavu psychické zralosti. Proto bývá v psychologické literatuře rozlišována:

- *„nezralost ve vlastním slova smyslu, tj. dosud nedosažená způsobilost pro školu, kdy proces zrání je z nějakého důvodu zpomalen nebo zastaven*
- *nezpůsobilost dětí s trvale nenahraditelným celkovým nebo částečným nedostatkem v psychické struktuře: psychická struktura dítěte nikdy nedosáhne kvalit a proporcí normy šestiletých dětí zralých pro školu“ (Dvořáková 1999, s. 90). Tyto retardované děti však mohou být školsky zralé, použijeme-li měřítek speciální školy (Vágnerová 1992).*

Projevy vlastní školní nezralosti se mohou týkat jedné nebo více oblastí osobnosti dítěte, mohou se projevovat jak v dílčích specifických aspektech školní připravenosti, tak mohou být celkovou charakteristikou dítěte. Také jejich příčiny školní nezralosti většinou nepůsobí izolovaně, ale mohou se vzájemně kombinovat. Základní příčiny jsou následující (Dvořáková dle Jiráska a Tiché, 1968):

- „1. Nedostatky v somatickém vývoji a zdravotním stavu*
- 2. Opožděný mentální vývoj, snížený intelekt*
- 3. Nerovnoměrný vývoj, oslabení dílčích schopností a funkcí (např. oslabení funkce nezbytné pro výuku čtení a psaní, obtíže na podkladě lehkých mozkových dysfunkcí (LMD) nebo časných postižení CNS)*
- 4. Neurotický povahový vývoj, neurotické rysy a symptomy*
- 5. Nedostatky ve výchovném prostředí a působení na dítě (zejména důsledky psychické deprivace spojené s ústavní výchovou či podnětové strádání v rodině)“.*

Varianty neuspokojivé školní připravenosti lze také vymežit podle Vágnerové (1992, s. 77) jako:

- „*Děti s mírně podprůměrně rozvinutými dispozicemi, s celkově rovnoměrně pomalým tempem dozrávání a pravděpodobně s nižším perspektivním celkovým stupněm rozvoje, zvláště v kognitivní oblasti.*
- *Děti, u kterých neproběhla kvalitativní vývojová změna funkčních i morfologických charakteristik relevantních pro školu. Tato skupina, která nejvíce odpovídá historicky původnímu pojetí školní nezralosti, je však těžko identifikovatelná. Nejvýraznější charakteristikou je nižší fyzický věk v rámci roční populace.*
- *Děti s nerovnoměrným vývojem parciálních funkcí, relevantních pro školní učení“.*

Příčiny vlastní školní nezralosti

Specifické poruchy chování jsou např. lehká mozková dysfunkce, hyperaktivní či hypoaktivní syndrom, lehká dětská encefalopatie, hyperkinetický či hypokinétický syndrom. Poslední dobou se nejčastěji užívá název syndrom poruchy pozornosti spojený s hyperaktivitou (ADHD) nebo syndrom poruchy pozornosti bez hyperaktivity (ADD). Tyto děti se vyznačují často průměrnou až nadprůměrnou inteligencí a trpí **poruchami chování** a velmi často i **poruchami učení**. Podle míry poškození CNS jsou odchylky funkcí různě závažné. Tato porucha způsobuje odlišnosti v chování a jednání dítěte, které jsou vrozené, dítě za ně nemůže a není v jeho silách je ovlivnit.

Syndrom LMD je dnes již poměrně dobře znám. Určení diagnózy LMD je v kompetenci odborníků různých profesí (neurolog, psycholog, psychiatr, speciální pedagog). Je třeba zohlednit mnoho faktorů, které mají na vývoj dítěte vliv. Příčin, proč se dítě chová „jinak“, může být mnoho – ne každé neklidné dítě trpí syndromem LMD a ne každé dítě s LMD musí trpět všemi příznaky a poruchami pro tento syndrom typickými.

Syndrom LMD se může vyznačovat příznaky, které rodiče pozorují již od kojeneckého věku, jako jsou poruchy biorytmu (ve dne spí a v noci je vzhůru), které se v různé míře projevují několik let. Děti špatně usínají, v noci se budí, brzy odmítají odpolední spánek. V kojeneckém věku přecházejí častěji na umělou stravu. Zdánlivě bez příčiny a často pláčou, jsou neklidné, podrážděné, ačkoli jsou jejich potřeby

uspokojeny. V batolecím období bývají děti s LMD zvýšeně pohyblivé, jsou bez zábran a bezprostřední, a proto častěji trpí úrazy než jejich vrstevníci. Nedokážou se déle soustředit na hru či běžné činnosti.

Postižení je spojeno s mírnými až těžkými odchylkami funkce centrálního nervového systému. Tyto odchylky se projevují oslabenými schopnostmi ve vnímání, tvoření pojmů, řeči, paměti a v kontrole motoriky. Syndrom LMD může komplikovat problematiku dětí nezpůsobilých ke školní docházce, jako jsou děti s mozkovou obrnou, mentální retardací, slepotou a hluchotou. Syndrom LMD může vyústit ve specifické poruchy učení (které však mohou mít i jinou příčinu). Příčiny LMD jsou v genetických variacích, biochemických nepravidelnostech, perinatálních poškozeních, anebo nejsou známy.

LMD se vyznačuje následujícími příznaky, jako jsou poruchy pozornosti a soustředění, poruchy percepce, hyperaktivita (případně hypoaktivita), poruchy motorické koordinace, poruchy myšlení, řeči, paměti, poruchy učení, emoční labilita, impulzivita, zvláštnosti v sociálním chování, neurologické zvláštnosti.

Neurofyziologická nezralost znemožňuje „symbolizaci“ nutnou ke čtení. Oko je schopné přijmout vizuální obraz, ale neurologický systém nedosáhl zralosti potřebné k realizaci spojení mezi tím, co dítě vidí a čemu rozumí (Hymes in Valentová, 1989).

Vadná výslovnost velmi často souvisí s LMD a může dítěti ve škole velmi komplikovat učení.

Důsledky vlastní školní nezralosti

Je-li dítě uznáno za nezralé školní docházky, je navržen odklad jeho nástupu do školy. Za nejčastější příčiny odkladů školní docházky bývají uváděny problémy v oblasti řeči, problémy s pozorností a soustředěností, problémy v grafomotorice, problémy pracovního tempa (pomalost) a problémy vědomostního rázu (Dittrich 1993, s. 19).

Odklad je možný do 8 let věku dítěte. V poslední době rodiče téměř čtvrtiny dětí žádají odklad povinné školní docházky, u chlapců častěji než u dívek. Genderová ročenka školství uvádí, že do první třídy nastupuje 1,6 % pětiletých, 82 % šestiletých a 16 % sedmiletých dívek, zatímco odpovídající poměry u chlapců jsou: 1 % pětiletých, 70 % šestiletých a 28 % sedmiletých. Osmiletých dětí nastupuje ročně do první třídy

méně než jedno procento (<http://app.edu.cz>). Odklady povinné školní docházky dlouhodobě dosahují 22 %, což dokumentují i čísla ze zápisů do 1. ročníků základních škol v roce 2010 podle údajů Ústavu pro informace ve vzdělávání (viz příloha I).

V důsledku odkladu může dítě zcela dohnat vývoj nebo problémy, které vedly ke školní nezralosti, v nějaké míře přetrvávají a vedou k poruchám chování a učení. Prvními příznaky neurotického snížení výkonnosti jsou bezcílnost, herní zábrany, netrpělivost a agresivní zábrany. Počínající příznaky budoucích poruch učení jsou poruchy koncentrace, snížení schopnosti jemné diferenciací (rozlišování), poruchy orientace. Příznaky poruchy řeči jsou zmenšená slovní zásoba, obtížné hledání slov, nesprávné gramatické členění, komolení, špatná výslovnost a kóktání. Vážným varováním jsou psychosomatické poruchy jako pomočování, cucání palce, okusování nehtů a vytrhávání vlasů (Sagi 1995, s. 44).

Praktická část

3 Metodika zjišťování školní zralosti

3.1 Cíl

Cílem praktické části bakalářské práce bylo pozorováním v mateřské škole, ve které pracuji, vybrat vzorek předškolních dětí a pomocí některých diagnostických metod, pohovorem a projektivní metodou posoudit některé aspekty jejich školní zralosti. U tohoto vzorku dětí jsem provedla Orientační test školní zralosti (Jirásek 1970), Zkoušku znalostí předškolních dětí (Matějček a Vágnerová) a Edfeldtův Reverzní test. Pro zjištění poměrů v rodině jsem použila i rozhovor. Diagnostické testy byly zakončeny Kresbou začarované rodiny. Výsledky jsem ve spolupráci s vedoucí bakalářské práce na závěr vyhodnotila.

3.2 Popis zkoumaného vzorku

Na základě pozorování dětí při denních činnostech v mateřské škole jsem vybrala osm jednotlivců pro vytvoření kazuistiky. Kritériem výběru pro mě bylo širší věkové spektrum dětí, dále jsem kladla důraz na to, aby vybrané děti navštěvovaly mateřskou školu delší dobu (nejlépe od 3 let věku), abych je tedy důvěrněji znala a aby byli rovnoměrně zastoupeni chlapci i děvčata. Testované děti navštěvují mateřskou školu, kde působím jako učitelka šestým rokem, v pedagogickém oboru pracuji již 28 let. Mateřská škola je umístěna společně se základní školou (1. stupeň) v jedné dvoupatrové budově a společně jsou centrem vzdělávání v malé jihočeské obci, která má celkem 550 obyvatel. Zřizovatelem školy je místní obecní úřad.

3.3 Testy školní zralosti

Pro testování vybraných dětí byly použity následující testy: Orientační test školní zralosti (Jirásek 1970), Zkouška znalostí předškolních dětí (Matějček a Vágnerová) a Edfeldtův Reverzní test. Tato sada testů nemůže být považována za dostatečný nástroj diagnostiky předškolní zralosti v pedagogicko-psychologické poradně, ale jako orientační diagnostická pomůcka pro učitelku mateřské školy je dostačující.

Orientační test školní zralosti

Orientační test školní zralosti je Jiráskova modifikace testu školní zralosti A. Kerna, která obsahuje 3 úkoly (viz příloha II):

- kresba mužské postavy podle představy
- napodobení psacího písma podle předlohy
- obkreslení skupiny teček podle předlohy

Úkoly mají postihnout základní povšechnou rozumovou úroveň dítěte a jeho schopnost splnit zadaný abstraktní úkol. Kresba mužské postavy dává příležitost posoudit, jaký kresebný detail je již schopno dítě postihnout, u předškoláka se očekává, že kresba bude obsahovat: hlavu, trup, končetiny; hlava bude spojena krkem s trupem a bude menší než on. Na hlavě budou uši, vlasy, popřípadě čepice nebo klobouk. Budou znázorněny detaily obličeje jako oči, nos a ústa. Paže budou zakončeny pěti prsty a nohy zahnuty. Vyjádřeny budou také detaily mužského oblečení a kresba je zobrazena syntetickým způsobem. Hodnocení výkonu je vyjádřeno v pětičlenné škále (Jirásek a kol. 1970).

Napodobení psacího písma testuje schopnost koncentrace, vizuomotorickou koordinaci a schopnost rozeznat neznámý tvar a soustředit se na jeho reprodukci, používá se např. věta „Eva je tu“. Výsledek se hodnotí v pětistupňové škále, předškolák by měl zvládnout napodobit písmena tak, že jsou čitelná, nejsou 2 x větší než předloha, první písmeno je velké a větší než ostatní, nechybí tečka nad i a na konci věty a celá věta je na řádku.

Obkreslení skupiny teček podle předlohy testuje schopnost analýzy a syntézy a schopnost vyvinout úsilí při reprodukci kresby. Hodnocení je v pětistupňové škále. Předškolní dítě by mělo zvládnout překreslit tečky ve stejném obrazci, jen málo změněné jeho velikosti a při zachování počtu teček. Celkový výsledek testu je součtem známek za jednotlivé úkoly (viz tabulka 1).

Tabulka 1 – hodnocení Orientačního testu školní zralosti (dle Dittricha 1992)

Součet známek	Úroveň školní zralosti
3 ÷ 5	výrazný nadprůměr
6	nadprůměr
7 ÷ 9	průměr
10 ÷ 11	slabší průměr
12	podprůměr
13 ÷ 15	velmi slabá úroveň

Zkouška znalostí předškolních dětí

Tento test, jehož autory jsou Matějček a Vágnerová (1976), umožňuje zjistit verbální dovednosti a výsledky a slouží jako doplněk Orientačního testu školní zralosti. Zaměřuje se na orientaci dítěte ve společnosti, na počet a čas, hry a sport, pohádky, rostliny, domácnost. Nejde o testování konkrétních znalostí, ale o testování rozhledu dítěte a ukazatele kvality podnětů, informací, které se zvídavému dítěti dostávají (Matějček a Vágnerová 1976). Test je třeba interpretovat v souboru s dalšími diagnostickými přístupy. Provádění testu je vázáno na dobré a přátelské vztahy s dítětem a vyžaduje dobrou pohodu a dostatek času (10 až 15 minut) na kladení a zodpovídání otázek. Ukázka testu viz příloha III.

Edfeldtův Reverzní test

Tento test slouží jako diagnostický materiál ke zjišťování míry percepční zralosti a zejména počáteční připravenosti pro výuku čtení (viz příloha IV). Sleduje výskyt tzv. reverzní tendence, což je sklon k záměně zrcadlových tvarů. Tato zkouška obsahuje 84 políček s dvojicemi naprosto shodnými nebo nepatrně odlišných obrazců. Dítě má za úkol nalézt pole, ve kterém jsou předtištěné tvary odlišné a toto pole přeškrtnout. Pole, ve kterém se nacházejí oba dva tvary naprosto totožné, nechá bez přeškrtnutí. V testu hodnotíme počet chybně označených/neoznačených polí, nepřesahuje-li počet chyb 20, je hodnocena připravenost dítěte na čtení jako dobrá (Dvořáková 1999).

3.4 Rodinná anamnéza

Rodinná anamnéza byla zkonstruována na základě rozhovorů s rodiči, které byly vedeny v průběhu tří let, po které děti dochází do mateřské školy. Zjišťována byla situace rodiny, sourozenci, další rodinní příslušníci podílející se na výchově, způsob trávení volného času rodiny. Dále jsem sledovala chování rodičů ve vztahu k dítěti a dětí k rodičům, jak dítě hovoří o své rodině a o společných zážitcích.

3.5 Kazuistika

Pro posouzení všech možných parametrů školní zralosti a jejich příčin byla sestrojena tzv. kazuistika, tzn., že byla vypracována diagnostika a byly hledány příčiny, které vedly ke školní nezralosti. V kazuistice byly shrnuty výsledky testů a pozorování. Jako další speciální metody byly využity rozhovor a projektivní metoda: Kresba začarované rodiny.

Pozorování

Pozorování jako metodu empirického výzkumu v pedagogice jsem použila při zjišťování projevů dítěte při hře, sebeobslužných činnostech, komunikaci s rodinou a vrstevníky.

Rozhovor

Rozhovor jsem využívala pro zjištění údajů o rodině, o názorech dítěte a o trávení volného času.

Projektivní metoda: Kresba začarované rodiny

Dítěti je zadána kresba obyčejnou tužkou na papír se zadáním: nakresli svoji rodinu, jako by ji kouzelník začaroval do zvířátek. Test vede dítě k symbolickému vyjádření pocitů, které by nebylo schopno formulovat v rozhovoru. Důležitou součástí je rozhovor nad obrázkem, kdy dítě popíše, jak zobrazilo členy rodiny. Posuzujeme velikost zvířat, jejich vzájemné umístění, detailnost provedení kresby, svědčí o imaginaci dítěte a může napovědět něco o postavení, které dítě v rodině podle svého soudu má (viz přílohy V ÷ XII). V mém případě byla tato metoda použita jen jako doplněk.

4 Výsledky

4.1 Kazuistika vybraných dětí

ADAM

Adam měl v době testování 6 roků a 7 měsíců. Bydlí se svými rodiči v rodinném domě na vesnici. Matka pracuje jako finanční poradkyně. Otec je programátor, dojíždí do Prahy. Adam má sestru, které v době testování bylo 9 let. Na výchově dětí se výrazně podílí maminka, která podle mého názoru děti velmi rozmazuje, splní jim, co požadují (dárky, hračky). S Adamem jedná jako s tříletým dítětem, šišlá na něj a objímá ho („moje miminko“). Matka ho denně vozí do mateřské školy autem a rovněž jej vyzvedává. Otec nemá na výchovu dětí přílišný vliv, důležitá rozhodnutí dělá matka.

Adam nastoupil do mateřské školy v roce 2007. V té době mateřskou školu navštěvovala jeho starší sestra. Jeho adaptace byla proto bezproblémová, odloučení od matky snášel dobře. V kolektivu dětí se projevuje nevýrazně. Raději si hraje s mladšími chlapci, sám je plachý a stydlivý. Je spíš tichý, k ostatním dětem v kolektivu se chová přátelsky. Nikdy s ním nebyly žádné kázeňské problémy, ani se nezapojuje do konfliktů mezi dětmi. Ovšem při setkání s matkou se chová povýšeně, neobléká se a nařizuje jí, co mu musí koupit. Každý den nosí do školky své hračky, které dětem ukazuje, ale nerad půjčuje. Hračky, které si přeje, mu maminka hned koupí (např. dětský notebook, dinosauři, auta, roboti). Nijak nevyčnívá z průměru, v oblasti sebeobsluhy je samostatný, rychlý, nesnaží se sám od sebe pomáhat mladším dětem. Dříve velmi rád kreslil, jeho oblíbeným tématem byla auta. Při společné řízené činnosti se soustředí krátce a jeho pozornost je kolísavá, což potvrdili i v pedagogicko-psychologické poradně.

Vada řeči i při logopedické péči v poradně přetrvává. Adam podle vyjádření maminky odmítá cvičit. Návrh na vyšetření odkladu školní docházky byl Adamovi doporučen učitelkou mateřské školy z hlediska velmi nízké úrovně v oblasti řečového projevu, stydlivosti, ostýchavosti a nedostatečné soustředěnosti. Rodiče přikládali velký význam tomu, že je tělesně vyspělý a je narozen v měsíci březnu. Po zápisu do 1. třídy základní školy zjistili, jakou bude mít Adam učitelku, a přiklonili se k návrhu na vyšetření školní zralosti.

Ze zprávy, kterou konzultovali s učitelkou mateřské školy, vyplynulo, že odklad bude vhodným řešením pro Adama, především co se týká řečové oblasti, výslovnosti,

jeho slovní zásoby a projevu, samostatnosti a zodpovědnosti. Dále v oblasti zrakového rozlišování a soustředěnosti. Celkově z důvodu nerovnoměrného vývoje.

Adam je pravák, psací nástroj nedrží správně a má křečovitě držení. Prostorová orientace je dobrá, ale problémy má v pravolevé orientaci. Plete dny v týdnu. Po jedné počítá do 15, pak přeskakuje 17, 20. V číselné řadě se orientuje dobře, nepoužívá při sčítání a odčítání prsty. Básničky se učí těžko. Barvy a jejich odstíny zná.

Adam byl 8. 10. 2010 v mateřské škole podroben Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Zadané úkoly plnil bez většího zájmu, hrál si s prsty ruky pod stolem, ošíval se. Jeho vystupování bylo nejisté, chvěl se mu hlas, učitelce odpovídal otázkami. Reverzní test provedený 16. 10. 2010 pochopil velmi rychle, pracoval systematicky, bez problému udržel pozornost. Test měl hotový za velmi krátkou dobu, a to za 12 minut. V kresbě začarované rodiny (viz příloha V) nakreslil roztomilé postavičky s velkýma ušima, připomínající pejsky či zajíčky. Nakreslil podle velikosti otce, matku, kteří jsou na straně, a uprostřed Adam se sestrou, všichni se dívají dopředu.

BARBORA

Barbora měla v době testování 6 roků a 5 měsíců. Barbora bydlí s rodiči v rodinném domě na vesnici, kde se nachází mateřská škola. Matka pracuje jako servírka v lázních v nedalekém městě. Otec pracuje jako zedník u soukromé stavební firmy, za prací převážně dojíždí do Prahy. Barbora má starší sestru, které v době testování bylo 10 let. Sestra chodila do stejné mateřské školy jako Barbora a nyní navštěvuje základní školu, která je ve stejné budově jako mateřská škola.

Barbora nastoupila do mateřské školy v září 2007. Projevovala se jako stydlivé dítě, často ze začátku plakala, stýskalo se jí po mamince. Její pracovní tempo bylo pomalé. Do kolektivu dětí se zapojovala velmi pomalu, pouze při hře holčiček s panenkami a v kuchyňce. Dodnes je velmi mazlivá, velkou důvěru má k paní učitelce, kterou má ráda. Často jí nosí dárky a květiny ze zahrádky. Barboru do mateřské školy vodí matka či babička (matka matky). Babička Barboru a její sestru často hlídá. Ačkoli v mateřské škole vystupuje Barbora jako roztomilá holčička, k babičce se chová povýšeně, nadává jí, odmlouvá a komanduje.

Barborka má velké problémy v řečové oblasti, mnohačetná dyslalie, na doporučení učitelky s ní matka dochází do logopedické poradny již druhý rok. Zlepšení nastalo až od září 2010. Na přání matky bylo u Barbory provedeno vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně na odklad školní docházky. Pracovníci pedagogicko-psychologické poradny odklad doporučili. Matka s učitelkou výsledky vyšetření nekonzultovala. Jako důvod uvedla Barbořiny řečové problémy, její dětskost a hravost.

Při spontánních a řízených činnostech v mateřské škole se Barbora projevuje aktivně, zapojuje se do dění ve třídě. Má hezký vztah k novým dětem a projevuje se u ní prosociální chování, což kontrastuje s tím, jak se projevuje doma. K oblíbeným činnostem patří u Barbory omalovánky, lego, puzzle. Ráda dětem organizuje hru „Na rodinu“. V posledních měsících si ráda hraje s chlapci, nemá zde však dominující roli, podřídí se pravidlům ostatních dětí. S oblibou pomáhá učitelce při výzdobě, úpravě nástěnek či úklidu třídy.

Barbora je pravák, psací náčiní drží správně. Nemá problémy s pravolevou ani s prostorovou orientací. Zná všechny barvy. Napočítá do 20, umí určit množství (co je více, méně) a na jednoduchém příkladu umí sčítat a odečítat do pěti. Ráda, i když s určitými obtížemi, se učí básničky, což připisuji špatné výslovnosti.

Barbora byla podrobena v mateřské škole 8. 10. 2010 Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček Vágnerová). Během vyšetřování působila trochu rozpačitě, usmívala se a občas si nevěděla rady a ptala se „je to dobře“. Působila nejistě a spíše plaše, potřebovala ujišťovat a povzbuzovat, že pracuje dobře. Při vyplňování Reverzního testu 16. 10. 2010 naopak postupovala systematicky a celkem rychle (12 minut), výsledek měla hotový, aniž by úkol kontrolovala. Nezdálo se, že by ji plnění úkolu zvlášť bavilo. Kresba začarované rodiny (viz příloha VI) nedělala Barboře větší obtíže. Nakreslila čtyři hubené postavičky s hlavami směřících se pejsků, kteří se dívají dopředu. Velikosti postav odpovídají velikostem členů rodiny. Test potvrzuje funkčnost rodiny.

PETR

Petr měl v době testování 6 roků a 2 měsíce. Bydlí se svými rodiči a mladším bratrem ve velmi luxusním rodinném domě na vesnici vzdálené 8 km od mateřské školy. Mladší bratr je narozen roku 2007, také navštěvuje mateřskou školu a je s Petrem ve třídě. Matka nepracuje a otec je podnikatel. Matka chlapce do školky přiváží 3krát týdně v 9 hodin. Matka dětem zajišťuje množství zájmových kroužků, a to i soukromých (angličtina, golf, tenis). Hra na flétnu či fotbal Petra po měsíci přestane bavit, nechce cvičit a matka ho odhlásí. Chlapci mají velké množství drahých a módních hraček, které dříve stále nosili do školky. Jejich zálibou jsou především zbraně, bojová umění, síla vítězit nad druhými. V tomto je podporují oba rodiče. Za naprosto nevhodné považují, že pouští dětem filmy typu Čelisti. Chlapci se často věnoval dědeček, který před měsícem zemřel. Oba chlapce vyzvedával ze školky, bral je s sebou na ryby.

Protože Petr chodí do mateřské školy po volné hře, často i po svačině, nemůže se s ostatními dětmi věnovat volné hře. Nesoustředí se při řízené činnosti. Je patrné, že se na kolektiv kamarádů vždy velmi těší. Je kamarádký, své hračky rád půjčuje ostatním. Hru rád organizuje a přiděluje dětem role. Hraje si jak s chlapci, tak s děvčaty. Je slušný, samostatný, ve školce neodmlouvá. Jeho slovní zásoba a vyjadřování je na velmi dobré úrovni. Rodiče s chlapci několikrát za rok jezdí na zahraniční dovolené.

Odklad školní docházky byl na přání rodičů zdůvodněn tím, že je Petr drobné postavy, nevyslovuje správně „ř“ (2 měsíce chodil na nápravu do logopedické poradny) a je narozen v srpnu.

Pedagogicko-psychologická poradna odklad školní docházky Petrovi doporučila. Po rozhovoru s matkou by se péče u Petra měla zaměřit na správný úchop psacího náčiní, celkové uvolnění ruky, rozvíjení kresebného projevu, grafomotoriky a vizuomotorické koordinace. Dále na správnou a zřetelnou výslovnost hlásek a také na posilování záměrného soustředění.

Petr je pravák a držení tužky je křečovitě. Na sobě poznal pravou a levou stranu, ale na osobě proti němu, mu to činilo problémy. Pravolevá orientace není osvojena, orientace v prostoru ano. Napočítal po jedné do 20, orientoval se v množství a v číselné řadě do 10. Poznal všechny barvy. Z hlediska řečového mírně přetrvává špatná výslovnost hlásky „ř“. Jeho slovní zásoba a vyjadřování jsou na velmi dobré úrovni, spíše nadprůměrné.

Petr byl 8. 10. 2010 v mateřské škole podroben Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Při plnění testu působil sebejistě, s radostí plnil všechny zadané úkoly, nebál se odpovídat na jakékoli otázky a celkově působil vyrovnaně. Na otázky odpovídal pohotově, ale vzápětí svíral rty, dělal grimasy v obličeji a hrál si s prsty, což začal dělat při záměrných činnostech od začátku tohoto školního roku. Při vyplňování Reverzního testu dne 16. 10. 2010 si počíнал velmi jistě, pracoval systematicky a dosáhl nejlepšího výsledku. Na testu pracoval 10 minut. S nadšením nakreslil také kresbu začarované rodiny. Otce nakreslil uprostřed obrázku jako velikého slona, sebe jako letícího ptáka nad ním. Mladšího bratra pod slonem jako tygra a nejmenší postavička ježka zobrazuje matku. Se svojí kresbou byl velmi spokojený a vyprávěl mi o ní (viz příloha VII).

NATÁLIE

Natálie měla v době testování 5 roků a 8 měsíců. Žije s rodiči v rodinném domě ve vesnici 10 km vzdálené od mateřské školy. Matka pracovala jako administrativní pracovnice v dopravní společnosti, v současné době je na mateřské dovolené s 3měsíční dcerou. Otec pracuje jako řidič kamionu, bývá velmi málo doma. Je poznat, že je doma vzácný, Natálka ho má velmi ráda, těší se, když pro ni do mateřské školy přijde. Natálka je nenápadná, nekonfliktní, upravená holčička. V kolektivu dětí je oblíbená, spíše tichá, moc se neprojevuje. Má velmi špatnou výslovnost hlásek. Do logopedické poradny dochází s matkou již druhý rok. Zlepšení je ale velmi nepatrné. Do mateřské školy ji denně dovážela matka autem, v současné době ji vozí dědeček (otec otce). Všimla jsem si změny v chování Natálky nejen k matce, ale i k dědečkovi. Po opuštění třídy jim odmlouvá a neposlouchá. Narození mladší sestry Natálce velmi prospělo. Je samostatnější, nebojácnější a aktivnější zvláště v sebeobsluze. Natálka nastoupila do mateřské školy v září 2008, byla velmi zakřiknutá, stydlivá, měla obavy, aby něco neudělala špatně. Po rodičích nikdy neprojevovala smutek. Paní učitelku má podle slov matky velmi ráda a ve školce se jí líbí. Nijak nevybočuje z průměru třídy, všechny činnosti, které se ve školce dělají, zvládá bez větších problémů. Nejraději si hraje s holčičkami, s panenkami. K jejím oblíbeným činnostem patří omalovánky a skládání puzzle.

Natálka je pravák a psací náčiní drží správně. Poznávání barev a jejich odstínů ji nedělá problémy. Bez problémů na sobě rozeznala pravou a levou ruku, ale pravolevá orientace ji činila potíže, orientace v prostoru ne. V době testování uměla napočítat po jedné do 15, potom přeskakovala. Jednoduché sčítání a odčítání ji dělalo problémy na prstech. Naopak na předmětech dokázala sečíst jednoduché příklady. Z hlediska řečového u ní přetrvává výrazná patlavost, neumí správně vyslovovat a dělá jí problém měkčení hlásek. Obsahově je její řečový projev spíše v podprůměru.

Natálie byla 16. 10. 2010 podrobena v mateřské škole Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti, Edfeldtovu Reverznímu testu a 8. 10. 2010 Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Zadané úkoly zpočátku plnila s radostí, po chvíli působila rozpačitě, byla nejistá. Odpovídala nejdříve celou větou, později jednoslabičně, bez zájmu. Hrála si s vlasy, rukávem, vrtěla se. Občas si nevěděla rady a řekla: nevím. Potřebovala neustále povzbuzovat a ujišťovat, že to dělá správně. Její pracovní tempo je velmi pomalé a pozornost udrží jen krátce. V průběhu testování

Reverzního testu dne 16. 10. 2010 chvílemi vůbec nevěděla, co se po ní vyžaduje, nechápavě koukala, ale nezeptala se na vysvětlení. Stránku přelétla pohledem, někde se zastavila, škrtila a po 20 minutách mi oznámila, že je hotová.

Při kresbě začarované rodiny (viz příloha VIII) nakreslila Natálka všechny členy rodiny jako kuřátka, která jdou a dívají se jedním směrem, vpravo. První a největší je matka, pak malinká sestra Lucie, následuje středně veliký otec a skupinku uzavírá Natálka, téměř ve stejné velikosti jako otec. Kresba působila velmi mile.

MATĚJ

Matěj měl v době testování 5 roků 7 měsíců. Žije s rodiči a prarodiči na vesnici v rodinném domě. Má starší sestru, která chodí do 4. třídy základní školy ve městě. Navštěvovala rovněž mateřskou školu jako Matěj. Ve společné domácnosti s rodinou žije babička a dědeček (rodiče otce). Otec pracuje jako podnikatel a matka mu pomáhá od června 2010. Od té doby Matěje přivádí a odvádí z mateřské školy babička. Matěj se ve školce chová velmi slušně, poslouchá, zdraví. Je samostatný v sebeobsluze. Matka je na obě děti velice přísná. Pokud se Matějovi nepodaří splnit nějaký úkol nebo si s něčím neví rady, hned se rozpláče a má strach, aby se to matka nedozvěděla. Rodiče má Matěj velmi rád, otec není tak přísný ve výchově dětí jako matka. Sestra se v mateřské škole projevovala stejně jako Matěj. V kolektivu dětí nebyla moc oblíbená, občas dětem ubližovala. Matěj si nejraději hraje se stejně starými chlapci se stavebnicemi. Snaží se pochopit zadaný úkol, naučit básničky, udržení pozornosti je dobré. Pracuje velmi pečlivě podle zadaných pokynů, dodržuje pravidla hry. Při sebemenším nezdaru se hned rozpláče, bojí se, aby nevybočil a neudělal chybu. Výslovnost a sebeobsluha je bez problémů. Matěj zná barvy, pravou a levou stranu, dobře se orientuje v prostoru, dobrá je i pravolevá orientace. Je pravák. Počítá po jedné do 10, dále přeskakuje 11, 16, 21. Připočítává, odečítá do 5.

Matěj byl 8. 10. 2010 v mateřské škole podroben Jiráskovu Orientálnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Při testu byl nejistý, neklidný, nervózní, aby něco nespletl. Po ujištění, že odpovídá správně, se postupně zklidnil. Reverzní test zvládl za 19 minut (16. 10. 2010), při práci přemýšlel a kontroloval si výsledek. V kresbě začarované rodiny (viz příloha IX) nakreslil otce jako největší postavu, medvěda, vedle něj znázornil sebe, jako malého králíka vpravo dole. Matka je znázorněna jako menší koza vedle otce, všichni tři se dívají doprava. Sestru nakreslil jako malou ještěrku na kameni v levém dolním rohu, dívá se doleva.

VERONIKA

Veronika měla v době testování 5 let a 7 měsíců, žije s rodiči v rodinném domě na kraji města, vzdáleného 8 km od mateřské školy. Do mateřské školy ji společně s mladší sestrou vozí denně matka. Sestře byly v době testování 3 roky. Matka pracuje jako podnikatelka v zemědělské firmě a otec jako technik u rybářů. Oba rodiče mají vysokoškolské vzdělání. Před rokem zakoupili zemědělskou usedlost ve vesnici, kde se nachází mateřská škola. Tuto budovu opravují. Chovají včely a z medu vyrábějí produkty, které prodávají. Oba rodiče jsou velmi zaneprázdnění. Mají vřelý vztah k přírodě a k zemědělství. Prarodiče Veroniky žijí na Moravě, kde mají statek a chovají domácí zvířata.

Veronika nastoupila do mateřské školy 1. 9. 2010, do té doby navštěvovala 2 roky mateřskou školu ve městě. Je šikovná, kamarádká, obětavá, vlídná, pozorná, soustředí se, o vše se zajímá. Výtvarný projev je dobrý. Do kolektivu jednotřídní mateřské školy se zapojila bez problémů, mezi dětmi je oblíbená. Pomáhá nejen mladší sestře, ale i ostatním mladším dětem při oblékání. Navštěvuje hudební kroužek a balet v ZUŠ ve městě. Matka se oběma dcerám velmi věnuje, rozvíjí je i v oblasti poznávání, podnikají výlety, vyrábí mýdla apod.

Veronika je pravák, tužku bere levou rukou, není vyhraněná, obráceně určuje pravou a levou stranu, prostorová orientace je v pořádku. Barvy a jejich odstíny pozná s jistotou. Počítá po jedné do 5, pak do 10, pak přeskakuje. Orientuje se v množství, odečítá a přičítá předměty do 5.

Veronika byla 8. 10. 2010 v mateřské škole podrobena Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Při všeobecném testu se moc nesoustředila, je poznat že je nejistá, když odpověď hned neví. Potřebuje povzbuzovat a chválit. Při Reverzním testu byla nejistá. Práce jí trvala 18 minut. V kresbě začarované rodiny (viz příloha X) nakreslila sebe, maminku a sestru jako berušky a otce jako psa. Matka je nad otcem jakoby v letu.

JOSEF

Josef měl v době testování 5 roků a 6 měsíců. Žije se svými rodiči v rodinném domku. Ve společné domácnosti s nimi žije babička (matka matky), prababička a teta (sestra matky). Má mladšího bratra, kterému v době testování bylo 8 měsíců. Matka je na mateřské dovolené a otec přes týden pracuje u stavební firmy mimo bydliště. Josef má velkou zálibu ve všem, co se týká zemědělství, domácích zvířat, zemědělských strojů a přírody. Zpočátku se v kolektivu dětí projevoval jako nenápadné, tiché a plaché dítě. Poslouchal pokyny učitelky, do her dětí se nezapojoval, pozoroval je. Nejraději si hrál se stejně starými chlapci a stavěl různé domečky pro domácí zvířata. Nesnažil se na sebe upozorňovat a velmi málo komunikoval s učitelkou. V posledních měsících, zvláště po narození mladšího bratra, se Josef projevuje aktivně. Důležitá je pro Josefa podle mého názoru role předškoláka. Velmi se snaží udržet pozornost, zadané úkoly se snaží plnit co nejlépe a pečlivě. Výrazně se změnil jeho řečový projev jak po stránce obsahové, tak i formální. Díky péči matky se mu podařilo zbavit se patlavosti, mluví však velmi rychle a občas se mu stane, že se zakoktá: některá slova či spojení slov opakuje dvakrát. Jeho projev je zaměřen nejvíce na hospodářství, chov domácích zvířat a na rodinu.

Grafický projev byl velmi chudý, slabý, nerad kreslil. V současné době jeho kresba zaznamenala určitý posun, zaplňuje celou plochu papíru, ztvárňuje svoje zážitky. V posledním měsíci velice rád a s nadšením vyslovuje číslice, ví, kolik je mu let, zná číslo jejich domu. Dostal dětské hodinky a často dětem říká, kolik je hodin. Josef je levák, barvy zná. Při počítání přeskakuje 1, 2, 4 ne 4, 5, 6, ne 6, 7, 9, 10. Potom počítal po jedné bez prstů do 8. Pravou a levou stranu na sobě pozná, ale pravolevá orientace, na rozdíl od prostorové orientace, ještě není vyhraněna.

Josef byl 8. 10. 2010 v mateřské škole podroben Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Při testu byl nervózní, odpovídal velmi rychle, hrál si s prsty, s knoflíky, houpal nohama. Všeobecný test mu zabral 7 minut. Reverzní test nepochopil, nevěděl, co si počít, obrázků bylo pro něho podle mého názoru mnoho. Pracoval na něm 21 minut. V kresbě začarované rodiny (viz příloha XI) je celá rodina znázorněna jako tygři, uprostřed rodičů je malý bratr, Josef vlevo vedle otce. Všichni se usmívají. Stojí na zemi.

MARKÉTA

Markéta měla v době testování 5 roků a 6 měsíců. Žije se svými rodiči na hospodářském statku na samotě u lesa, vzdáleném 2 km od mateřské školy. Matka a otec se věnují práci kolem hospodářství. Markéta má starší sestru a bratra. Obě děti navštěvovaly stejnou mateřskou školu jako Markéta. Adaptace u všech probíhala stejně. Trvalo poměrně dlouho, než se rozloučily s matkou, na otci závislí nebyli. Na statku s nimi žijí prarodiče. Udržují kontakty v širší rodině, jsou praktikující katolíci. Chovají velké množství zvířat, krávy, kozy, prodávají zemědělské produkty (mléko, sýry). Provozují penzion, který je zaplněn po celý rok. Mají koně, na kterých děti jezdí. Otec se věnuje myslivosti, má lovecké psy. Bratra s sebou bere často do lesa, např. na lov kachen.

Markéta je pravák. Je drobnější postavy, velmi hravá. Barvy pozná, má správný úchop náčiní. Na pokyny reaguje dobře, když je nepochopí, zeptá se a při plnění složitějších úkolů vyžaduje vysvětlení. Výslovnost hlásek je v pořádku. Slovní zásobu má velmi dobrou, ráda vypráví a organizuje hru. Snadno se učí básničky i písničky. Ráda recituje před ostatními dětmi nebo ve dvojicích. Pracovní tempo je pomalejší, s čím si však ví rady, udělá rychle. Počítá do 10, po jedné. Orientuje se v množství, prostorová orientace dobrá, pravolevá ne. Nejraději si hraje s panenkami, je velmi hravá a ráda vyhledává omalovánky, naopak nerada staví stavebnice a puzzle. Její pozornost je nestabilní.

Markéta byla 8. 10. 2010 v mateřské škole podrobena Jiráskovu Orientačnímu testu školní zralosti a Zkoušce znalostí předškolních dětí (Matějček – Vágnerová). Při všeobecném testu vzdychala, byla bez zájmu a nesoustředěná. Odpovídala: „já nevím“, hrála si s prsty, přehazovala nohu přes nohu, houpala se na židli, ze které navíc spadla, cucala si vlasy a zvedala oči. Test jí trval 7 minut. Při Reverzním testu dne 19. 10. 2010 byla nesoustředěná a škrtila, test jí trval 19 minut. Kresba začarované rodiny (viz příloha XII) znázorňuje postavy otce a bratra jako jeleny, matku, sestru a Markétu jako koně. Všichni mají příjemný výraz, dívají se jedním směrem, jsou v pohybu, jakoby někam běželi.

5 Shrnutí

Vybrané děti jsou z úplných rodin a mají alespoň jednoho sourozence, často žijí s prarodiči. Jejich vývoj odpovídá věku předškolního dítěte, problémy mají v oblasti řeči, pozornosti a pravolevé orientace (viz tabulka 2).

Tabulka 2 – rodinná anamnéza a základní rozumové schopnosti

	Adam	Barbora	Petr	Natálie	Matěj	Veronika	Josef	Markéta
věk (roky, měsíce)	6,7	6,5	6,2	5,8	5,7	5,7	5,6	5,6
rodina	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná	úplná
sourozenci	starší sestra	starší sestra	mladší bratr	mladší sestra	starší sestra	mladší sestra	mladší bratr	starší sestra a bratr
somatická zralost	vyšší postavy	odpovídá	drobné postavy	odpovídá	menší postavy	odpovídá	odpovídá	drobné postavy
odklad OŠD	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne	ne
logopedie	ano	ano	ano	ano	ne	ne	–	–
lateralita	P	P	P	L	P	P	L	P
pracovní tempo	pomalé	odpovídá	odpovídá	velmi pomalé	odpovídá	odpovídá	pomalé	velmi pomalé
pozornost	nestabilní	dobrá	nestabilní	nestabilní	dobrá	dobrá	nestabilní	nestabilní
samostatnost	dobrá	velmi dobrá	velmi dobrá	malá	dobrá	velmi dobrá	dobrá	dobrá
barvy	zná	zná	zná	zná	zná	zná	zná	zná
pravolevá orientace	dobrá	dobrá	není osvojena	není osvojena	není osvojena	není osvojena	není osvojena	není osvojena
matematické schopnosti	dobré	dobré	dobré	zatím slabé	dobré	dobré	dobré	dobré

V Jiráskově testu školní zralosti se ukázalo, že sledované děti mají celkově vyhovující úroveň grafomotorických dovedností a vizuomotorické koordinace s výjimkou Josefa a Veroniky (viz tabulka 3).

Tabulka 3 – výsledky Jiráskova testu školní zralosti

	Adam	Barbora	Petr	Natálie	Matěj	Veronika	Josef	Markéta
kresba pána	3	2	2	2	2	3	4	3
opis písma	2	2	3	3	3	4	3	3
obkreslování bodů	3	2	2	3	3	3	4	3
celkem	8	6	7	8	8	10	11	9
hodnocení	průměr	nadprůměr	průměr	průměr	průměr	slabší průměr	slabší průměr	průměr

Znalostní test podle Matějčka a kolektivu opět potvrdil (viz tabulka 4), že sledované děti mají většinou schopnosti odpovídající jejich věku. Nadprůměrných výsledků dosáhl Petr a Josef. U Petra má na tom zásluhu pravděpodobně stimulující prostředí rodiny a u Josefa snaha uspět. Překvapením je slabší výsledek Adama, který je z dětí nejstarší a měl roční odklad školní docházky.

Tabulka 4 – výsledky zkoušky znalostí předškolních dětí (Matějček a kol.)

	Adam	Barbora	Petr	Natálie	Matěj	Veronika	Josef	Markéta
Společenské zařazení	3	4	4	1	4	4	4	3
Počet	3	3	4	2	4	2	4	1
Čas	1	4	3	1	2	3	3	1
Hry a sport	4	2	4	2	4	2	3	1
Pohádky	1	2	4	1	1	4	3	2
Zvířata	2	3	4	4	3	4	4	4
Rostliny	3	4	4	4	4	3	4	3
Domácnost	2	3	3	3	3	3	4	4
Nástroje	1	3	4	2	4	4	4	2
Zaměstnání	4	3	4	3	4	4	4	3
Celkem	24	31	38	23	33	33	37	24
Hodnocení	slabší průměr	průměr	nadprůměr	slabší průměr	lehce nadprůměr	lehce nadprůměr	nadprůměr	průměr

Reverzní test potvrdil problémy v oblasti percepční zralosti u Josefa a určité opoždění u Natálie a Matěje (viz tabulka 5).

Tabulka 5 – Reverzní test – předpoklady pro čtení (počet nesprávných řešení z 84)

	Adam	Barbora	Petr	Natálie	Matěj	Veronika	Josef	Markéta
Celkem bodů	11	22	6	26	25	21	29	10

Tři z osmi testovaných dětí měly v uplynulém školním roce 2009/2010 odklad školní docházky na přání rodičů. Pedagogicko-psychologická poradna odklad potvrdila, i z mého pohledu šlo o správné rozhodnutí.

Odklad školní docházky u Adama považuji z hlediska jeho nerovnoměrného vývoje za důležitý. Prospěje mu zejména v nápravě řeči a získání větší samostatnosti a důvěře sama v sebe. Problémem při nástupu do základní školy by mohla být obtížná Adamova adaptace na neznámé prostředí a vrstevníky. Adam bude totiž navštěvovat jinou základní školu než ostatní děti z mateřské školy.

Odklad školní docházky u Barbory byl nutný z důvodu vady řeči. Barbora dělá v tomto směru pokroky, takže by neměla mít problémy při školní docházce.

Odklad školní docházky u Petra mu pomáhá v oblasti grafomotoriky a soustředění.

Kresba začarované rodiny potvrdila spokojený život vybraných dětí, všechny jsou z úplných rodin.

Vývoj ostatních dětí (Natálie, Matěj, Veronika, Josef a Markéta) odpovídá jejich věku a rodiče v současné době neuvažují o odkladu školní docházky. Péči si zaslouží řečový projev Natálie, která by měla nadále navštěvovat logopedickou poradnu. Josef vykazuje horší výsledky v oblasti grafomotoriky a percepční zralosti (viz tabulky 3 a 5). Čas zbývající do začátku školního roku jim umožní nabýt jistoty v grafomotorických projevech (především Josef) a v soustředění (Josef, Natálie a Matěj).

6 Závěr

V současné době se základní školy potýkají s nízkým počtem žáků. V zájmu vedení škol je snaha získat co největší počet dětí, především přesvědčují rodiče dětí, kteří váhají s odkladem školní docházky. Základní školy pracují podle různých programů, nabízejí mnoho zájmových aktivit. Nároky na dítě jsou veliké a rodiče by měli pečlivě a zodpovědně zvážit, zda jejich dítě školní zátěž zvládne. Setkala jsem se často ve své praxi s případy, že se rodiče rozhodují podle fyzického vývoje svého dítěte a nevyužijí možnosti pohovoru s učitelkami mateřských škol či pracovníky pedagogicko-psychologických poraden.

Na základě zjištěných výsledků v rámci diagnostiky školní zralosti učitelkou mateřské školy docházím k závěru, že odklad školní docházky nebyl u vybraných dětí vinou nějakých tíživých životních situací, ale spíše individuálním vývojem jednotlivých dětí. Mnou prováděný výzkum ve vesnické mateřské škole by nejspíše nepotvrdil stejný trend ve velkých městech. Potvrdilo se mi, že diagnostika předškolního dítěte v rukou učitelky mateřské školy výrazně pomáhá zaměřit se na individuální problémy jednotlivých dětí a systematicky na nich pracovat.

V závěru své bakalářské práce bych chtěla připomenout myšlenku Jana Amose Komenského, pro kterého byly děti *„nejdražšími klenoty, nejcennějším darem, nejnadanějším příslibem a hlavně největším bohatstvím, které lidské společenství má“*.

Seznam literatury a pramenů

Seznam tištěných zdrojů

- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku. Co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let.* Brno : Computer Press a.s., 2007. 108 s. ISBN 978-80-251-1829-0.
- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost. Co by mělo umět dítě před vstupem do školy.* Brno : Computer Press a.s., 2010. 100 s. ISBN 978-80-251-2569-4.
- BEZDĚKOVÁ, J. *Učíme naše dítě mluvit.* Velké Bílovice : TeMi CZ, 2008. 194 s. ISBN 978-80-87156-02-5.
- DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika.* Jinočany : H & H, 1993. 121 s. ISBN 80-85467-06-2.
- DVOŘÁKOVÁ, M. *Pedagogicko-psychologická diagnostika II.* České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 1999. 169 s. ISBN 80-7040-282-2.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Pedagogický slovník.* Praha : Portál, 2004. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- KALÁBOVÁ, N. *Pohádkové hry. Hrajeme si celý rok.* Praha : Grada, 2003. 197 s. ISBN 80-247-0498-6.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika.* Praha : Portál, 2001. 456 s. ISBN 80-7178-585-7.
- LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře.* Praha : Avicenum, 1983. 284 s. ISBN 80-201-0098-7.
- MAGEE, T. *Šťastné dítě a jeho výchova v 52 lekcích.* Praha : Portál, 2001. 128 s. ISBN 80-7178-590-3.
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* Praha : Avicenum, 1986. 335 s.
- MERTIN, V., GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy.* Praha : Portál, 2003. 232 s. ISBN 80-7178-799-X.
- NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie.* Praha : Academia, 1997. 437 s. ISBN 80-200-0625-7.

- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ V. *Léto v mateřské škole*. Praha : Portál, 1998. 128 s. ISBN 80-7178-245-9.
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Zima v mateřské škole*. Praha : Portál, 1998. 128 s. ISBN 80-7178-268-8.
- OPRAVILOVÁ, E., KROPÁČKOVÁ, J. *Studijní texty k předškolní pedagogice s úvodem do pedagogiky*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2005. 87 s. ISBN 80-7290-251-2.
- PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha : Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-854-6.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- RÁDLOVÁ, E. a kol. *Speciální pedagogická diagnostika*. Ostrava : Montanex, 2004. 78 s. ISBN 80-7225-114-7.
- SAGI, A. *Problémové děti v mateřské škole*. Praha : Portál, 1995. 102 s. ISBN 80-7178-067-7.
- UHLÍŘOVÁ, J. *Role hry v Komenského pedagogické koncepci*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 59 s. ISBN 80-7290-107-9
- VÁGNEROVÁ, M., VALENTOVÁ, L. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha : UK, 1992. 115 s. ISBN 80-7066-384-7.

Seznam elektronických zdrojů

Genderová příručka školství [online]. [cit. 2010-11-05]. Dostupný z WWW: http://app.edu.cz/portal/page?_pageid=33,273925&_dad=portal&_schema=PORTAL&csu=5&cid=177&piref33_273926_33_273925_273925.instance_id=146308

Zápisy dětí do 1. ročníků ZŠ [online]. [cit. 2010-11-05]. Dostupný z WWW: http://app.edu.cz/portal/page?_pageid=33,273925&_dad=portal&_schema=PORTAL&csu=5&cid=177

Seznam příloh

- Příloha I – Zápis do 1. ročníků základních škol v roce 2010 podle tiskové zprávy
Ústavu pro informace ve vzdělávání
- Příloha II – Jiráskova modifikace testu školní zralosti A. Kerna
- Příloha III – Zkouška znalostí předškolních dětí
- Příloha IV – Edfeldtův Reverzní test
- Příloha V – Kresba začarované rodiny – Adam
- Příloha VI – Kresba začarované rodiny – Barbora
- Příloha VII – Kresba začarované rodiny – Petr
- Příloha VIII – Kresba začarované rodiny – Natálie
- Příloha IX – Kresba začarované rodiny – Matěj
- Příloha X – Kresba začarované rodiny – Veronika
- Příloha XI – Kresba začarované rodiny – Josef
- Příloha XII – Kresba začarované rodiny – Markéta

Příloha I – Zápis do 1. ročníků základních škol v roce 2010 podle tiskové zprávy
Ústavu pro informace ve vzdělávání

tisková zpráva

Odklady povinné školní docházky dlouhodobě dosahují 22 %

Praha, 18. května

Ústav pro informace ve vzdělávání zpracoval data ze zápisů dětí do 1. ročníků základních škol, které probíhaly od 15. ledna do 15. února letošního roku. Z údajů vyplývá, že k zápisům se v roce 2010 celkově dostavilo 118 900 dětí, žádost o odklad povinné školní docházky byla podána v 17 180 případech (tj. 14,4 % ze všech zapisovaných dětí), častěji (66 %) se odklady týkaly chlapců. Na základě vývoje z předchozích let lze předpokládat, že se podíl dětí s odkladem povinné školní docházky do září 2010 ještě zvýší. Skutečné procento celkových realizovaných odkladů povinné školní docházky se tak dlouhodobě pohybuje na úrovni přesahující 22 %.

K zápisům se v roce 2010 dostavilo 118 900 dětí (54,0 % chlapců, 46,0 % dívek). Celkem 117 374 dětí přišlo k zápisu do 1. ročníku běžných základních škol a 1 526 dětí do škol pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. **Zapsáno bylo celkem 101 706 dětí.**

Většina zapisujících se dětí byly děti šestileté, z celkového počtu 118 900 dětí spadalo do této věkové skupiny 96 238 (tj. 80,9 %) dětí. Druhou nejpočetnější skupinou byly sedmileté děti (21 363, tj. 18,0 %). K zápisu se dále dostavilo 1 173 dětí ve věku pěti let (1,0 %), ve věku osmi let 120 (0,1 %) a devítiletých a starších 6 (0,01 %).

V roce 2010 mělo z celkového počtu 118 900 zapisovaných dětí 2,9 % (tj. 3 403 dětí) nějaké **zdravotní postižení**, z nichž tvořily největší podíl děti s vadami řeči (1 389, tj. 40,8 %), 15,6 % dětí (531) bylo mentálně postižených a s více vadami bylo u zápisu 15,1 % dětí.

Děti se zdravotním postižením, které byly u zápisu na běžných ZŠ a které byly na danou školu zapsány (celkem 1 351 dětí), byly z 83,6 % zapsány do běžných tříd a budou se vzdělávat individuální formou integrace a pouze 16,4 % bylo zapsáno do speciálních tříd. Z toho v obou případech tvořili přibližně dvě třetiny chlapci.

Oproti roku 2009 se k zápisu dostavilo celkem o 3 248 dětí (o 2,8 %) více. Celkem bylo zapsáno o 2 917 (tj. o 3,0 %) dětí více. Počet žádostí o odklad povinné školní docházky vzrostl o 331 (tj. o 2,0 %). K zápisu do vzdělávání podle § 42 zákona č. 561/2004 Sb., školský zákon, se v letošním roce, stejně jako v roce 2009, dostavilo 14 dětí s hlubokým mentálním postižením.

ÚIV je příspěvkovou organizací MŠMT.

ORIENTAČNÍ TEST ŠKOLNÍ ZRALOSTI
ORIENTAČNÝ TEST ŠKOLSKEJ ZRELOSTI

Příjmení a jméno dítěte: Priezvisko a meno dieťaťa:		
Datum narození: Dátum narodenia:	Věk: r. m. Vek: r. m.	Datum vyšetření: Dátum vyšetrenia:
Adresa rodičů: Adresa rodičov:		

1. Tady nakresli nějakého pána tak, jak to umíš.

1. Sem nakresli nejakého pána tak, ako to vieš.

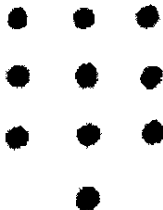
© PSYCHODIAGNOSTIKA, spoločnosť s r.o., Bratislava

Instrukce viz v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních problémů. SŽdN, Praha 1968
Inštrukcie pozri v: Jirásek—Tichá, Psychologická hlediska předškolních problémů. SŽdN, Praha 1968

2. Podívej se, tady je něco napsáno. Ty ses ještě psát neučil(a), ale zkus, jestli bys to taky uměl(a). Hezky se dívej, jak je to napsáno a tadyhle vedle na to prázdné místo to tak napiš.

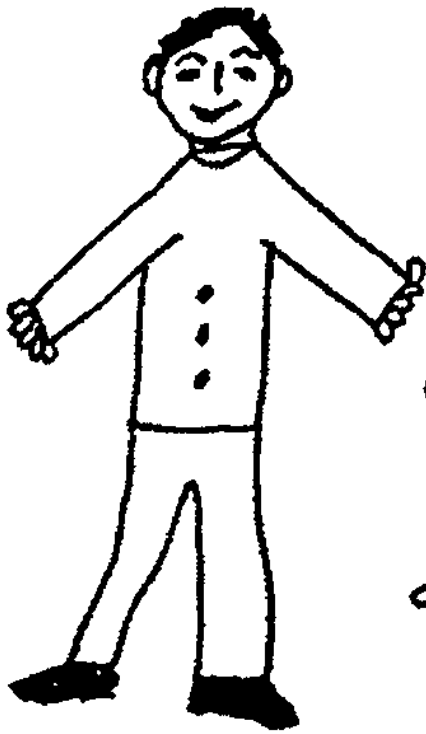
Lev pahl.

3. Tady jsou takové puntíky. Žkus to tadyhle vedle nakreslit zrovna tak.

2. Pozri sa, tu je niečo napísané. Ty si sa ešte neučil(a) písať, ale skús, či by si to tiež vedel(a). Dobre sa pozri, ako je to napísané, a tu vedľa, na to prázdné miesto, to tak napíš.

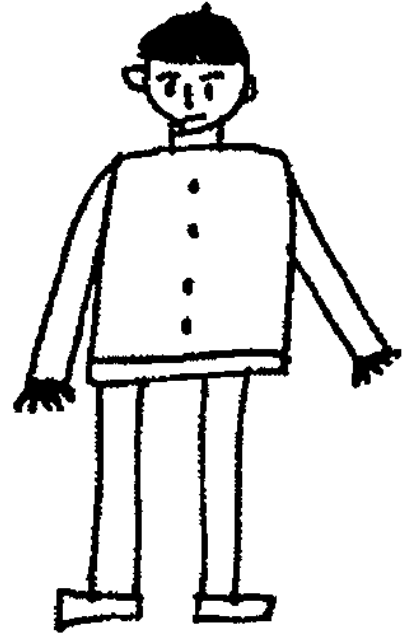
3. Tu sú také bodky. Skús to tu vedľa nakresliť takisto.

1

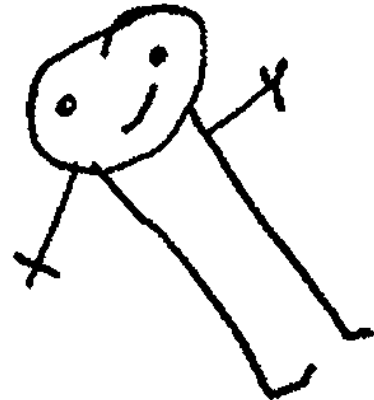
2

3

4

5

Příloha III – Zkouška znalostí předškolních dětí

T-138/76

Zkouška znalostí předškolních dětí

Příručka

autoři: PhDr. Z. Matějček, CSc.
PhDr. M. Vágnerová-Strnadová

ZKOUŠKA ZNALOSTÍ PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ

Autoři: PhDr. Z. Matějček, CSc.

PhDr. M. Vágnerová

Vědecký redaktor: PhDr. P. Říčan, CSc.

Oponent: Doc. PhDr. J. Jirásek, CSc.

Odpovědný redaktor: B. Perichtová, prom.psych.

c Psychodiagnostické a didaktické testy, n.p.,
Bratislava 1976

Na to dáme první otázku, která ještě nepatří do zkoušky a kterou ovšem nehodnotíme: "Napřed mi řekni, jak se ty jmenuješ křestním jménem." /Říká-li dítě své příjmení; upozorníme je, že chceme znát "křestní jméno" - jako třeba Milan, Pavel, Dana apod./.

Pak už plynule navážeme první otázkou zkoušky.

I. Společenské zařazení.

1. A jak se jmenuje křestním jménem tvoje maminka? /Nemá-li dítě maminku, tedy tatínek nebo ten, u koho dítě bydlí/.
2. Jaké barvy má naše vlajka?
3. Které je největší město u nás - v naší republice?
4. Jak se jmenuje náš pan prezident?

celkem bodů:

II. Počet.

1. Kolik kol má trojkolka?
2. Kolik prstů je na jedné ruce?
3. A kolik je jich na obou rukou?
4. Kolik dnů je v týdnu? /od neděle do neděle/

celkem bodů:

III. Čas.

1. Který den přijde po neděli?
 2. Který den přijde po sobotě?
 3. V které roční době jsou vánoce? /neví-li dítě, co jsou čtyři roční období, vyjmenujeme mu je v tomto pořadí: podzim, zima, jaro, léto/.
 4. Kolik je hodin v poledne?
-

celkem bodů:

IV. Hry a sport.

1. Co potřebujeme, když chceme šít na panenku? /Stačí, když dítě vyjmenuje: jehlu a nit/.
 2. Co si vezmou děti na nohy, když chtějí hrát na ledě hokej?
 3. Jak se jmenuje při kopané ten, kdo hlídá, aby nedostali gól?
 4. Jak se jmenuje to, co vystřelujeme lukem?
-

celkem bodů:

V. Pohádky.

1. Jak se jmenovali ti tři v pohádce? Jeden byl Dlouhý, druhý Široký a ten třetí? ...
2. U koho žil Smolíček Pacholíček?
3. Jak se jmenují ty dvě loutky? Jedna je Hurvínek a ta druhá? ...
4. Když začíná divadlo, co se musí rozhrnout nebo vytáhnout, abychom viděli na jeviště?

celkem bodů:

VI. Zvířata.

1. Proč lidé chovají včely?
2. Které zvíře nám dává vlnu?
3. Jak se říká tomu, co má jelen na hlavě? /Správná odpověď je "parohy"/.
4. Čím se živí pavouci? /Co žerou, co chytají?/

celkem bodů:

VII. Rostliny.

1. Co se musí zasít do země, aby nám vyrostly květiny?
 2. Jak se jmenuje ta část stromu, která roste pod zemí?
 3. Jak se jmenují ty houby, kterými bychom se mohli otrávit?
 4. Která rostlina nás může popálit?
-

celkem bodů:

VIII. Domácnost:

1. Když oloupeme vajíčko, tak ve vnitřku je bílek - a co ještě?
 2. Z čeho se dělají knedlíky? / Ve výčtu nesmí chybět "mouka" nebo "brambory" - může chybět mléko, "voda, "tuk" apod./
 3. Co potřebuje maminka nebo babička, když plete svetr? / "Vlnu a jehlice" či jinak vyjádřeno, že potřebuje materiál a nástroj./
 4. Co dáváme žrát králíkům? / Trávu - nebo cokoli jiného, co se skutečně králíkům dává./
-

celkem bodů:

IX. Nástroje.

1. Na co potřebujeme kosu?
 2. Dřevo se řeže pilou - a čím se štípe?
 3. Čím se tatínek holí, aby neměl vousy? /Čím se muži holí?
/břitva, žiletka, strojek, elektrický strojek aj./
 4. Čím chytají rybáři ryby? /na udici, do sítě apod./
-

celkem bodů:

X. Zaměstnání.

1. Ke komu si chodíme dát ostříhat vlasy?
 2. Kdo nosí dopisy do domu?
 3. A kde se kupují cigarety? /U venkovských dětí se připouští "v krámě", "samoobsluze"/
 4. Jak to musíme udělat, když chceme poslat peníze někomu, kdo bydlí hodně daleko - v nějakém jiném městě /jiné vesnici/, kam mu to nemůžeme donést.
/Správná odpověď vyjadřuje, že se na tom nějak účastní pošta - ale připouští se i "pošleme je složenkou" nebo jiné obdobné vyjádření./
-

celkem bodů:

Celkový skór ze všech 10 oddílů:

..... bodů

Vyšetřil:

podpis

Příloha IV – Edfeldtův Reverzní test

T - 1/1970

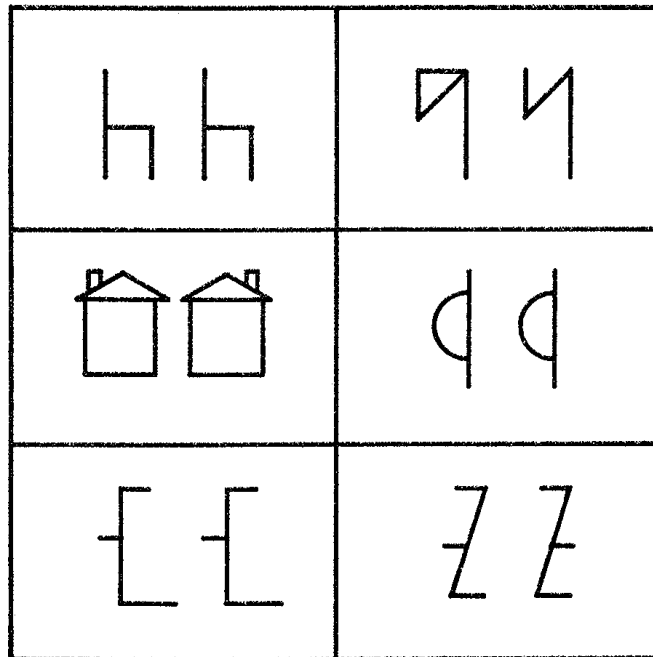
2. EXPERIMENT. VYDANIE

REVERZNÝ TEST

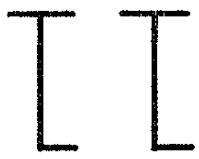
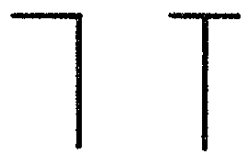

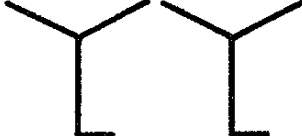
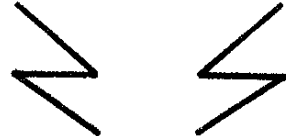
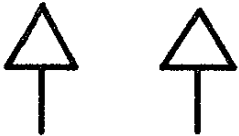

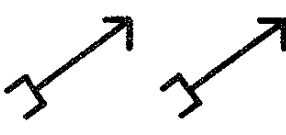
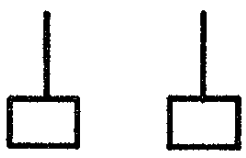

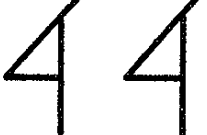
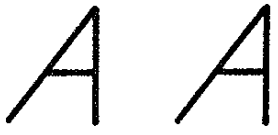

AKE W. EDFELDT

PRIEZVISKO A MENO PŘÍJMENÍ A JMÉNO		DATUM NAR. DATUM NAR.		VEK VEK
BYDLIŠKO BYDLIŠTE		DATUM VYŠETR. DATUM VYŠETR.		
HS	CHYBY	ČAS	VS	
POZNÁMKY				

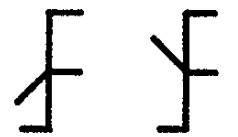

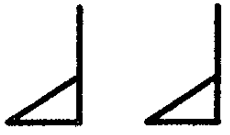

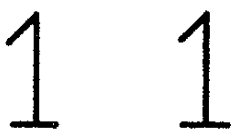
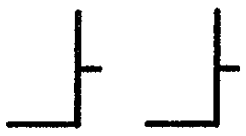

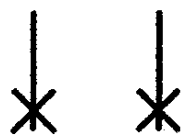

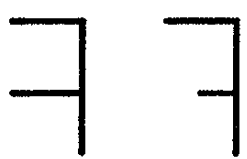
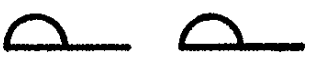

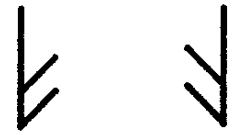

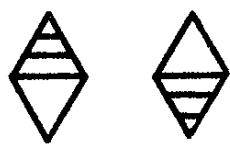

PŘÍKLADY - PŘÍKLADY

- © SKANDINAVISKA TESTFÖRLAGET, STOCKHOLM
- © PSYCHODIAGNOSTICKÉ A DIDAKTICKÉ TESTY, N.P. BRATISLAVA

44	NП	d b
р р	Y Y	Г Г
q q	d d	р р
1 1	P b	N И
P P	L J	h h
† †	р р	o o
Z Z	N N	Г Г

q b	h h	l l
t t	u u	T T
p p	h h	z z
< <	v v	u u
q p	h h	l l
4 4	u u	z z
3 3	M W	l l

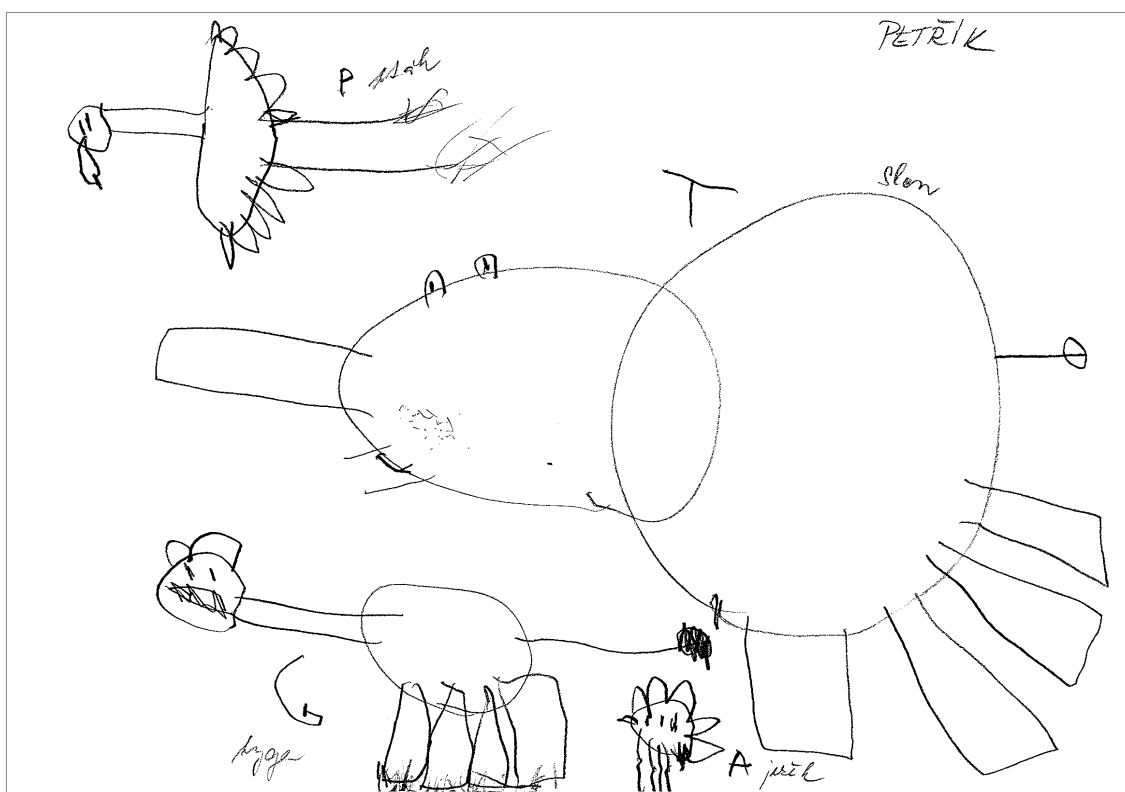
Příloha V – Kresba začarované rodiny – Adam

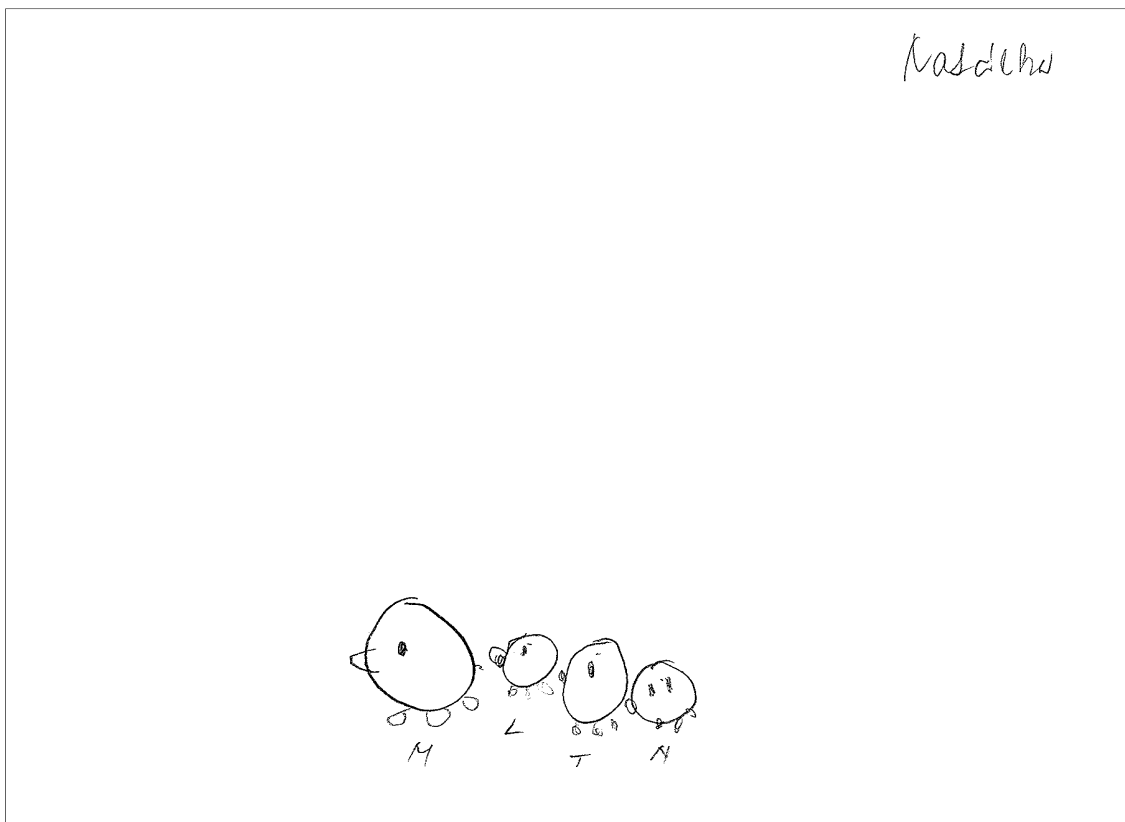
Příloha VI – Kresba začarované rodiny – Barbora

Příloha VII – Kresba začarované rodiny – Petr

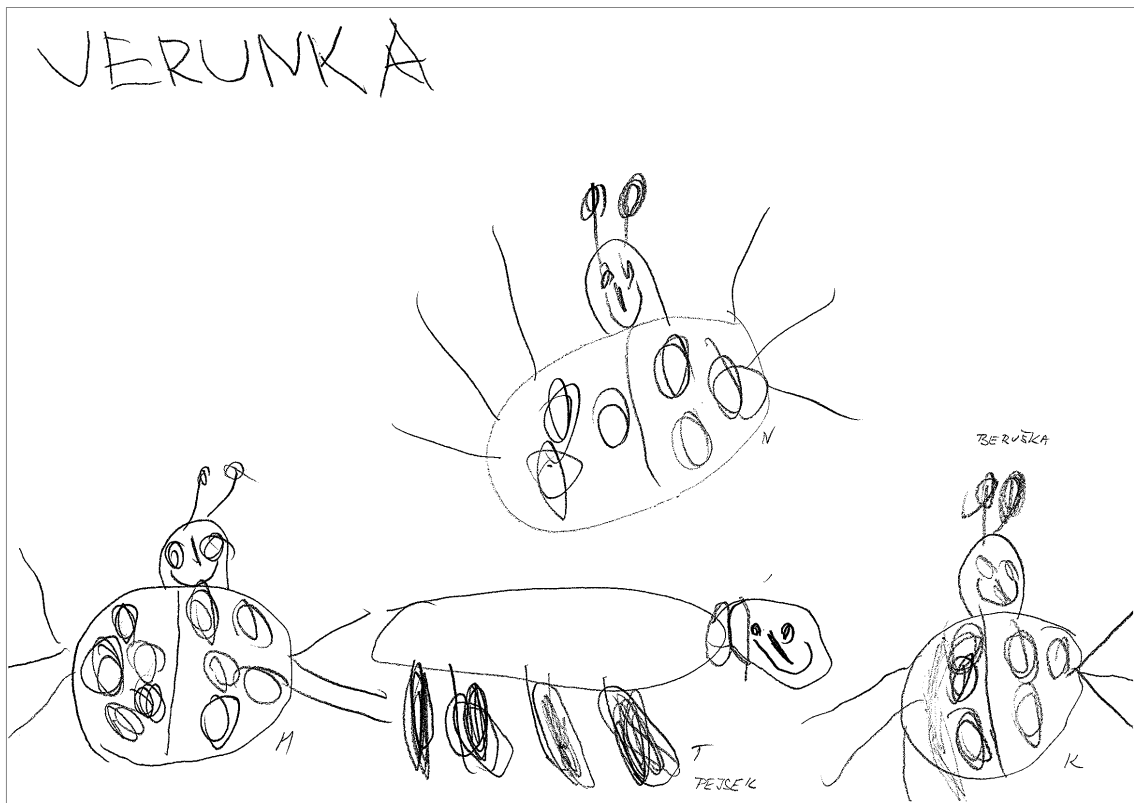
Příloha VIII – Kresba začarované rodiny – Natálie

Příloha IX – Kresba začarované rodiny – Matěj

Příloha X – Kresba začarované rodiny – Veronika

Příloha XI – Kresba začarované rodiny – Josef

Příloha XII – Kresba začarované rodiny – Markéta

